

Spronz Júlia: A JOG HÁLÓJÁBAN

PATENT Egyesület
Budapest, 2016

Spronz Júlia:

A JOG HÁLÓJÁBAN

Új esettanulmányokkal kiegészítette: Betlen Anna

PATENT Egyesület
Budapest, 2016

BEVEZETÉS: A CSALÁDON (PÁRKAPCSOLATON) BELÜLI FÉRFI-ERŐSZAK A JOG SZÁMÁRA NEM LÉTEZŐ JELENSÉG

Ennek a tanulmánynak az első változata 2009-ben jelent meg a *Rendszerbe zárva: Hogyan kezeli az igazságügyi rendszer a nők és gyerekek elleni férfierőszak jelenségét ma Magyarországon? A NANE és a Patent Egyesület egy éves kutatási és pereskedési programja* című kiadványunkban. Mostani, megújított verziójában arra törekedtünk, hogy az eltelt évek tapasztalataihoz igazítsuk meglátásainkat, s a korábbi tanulmányból megtartott néhány jogesetet újabb példák bemutatásával frissítsük.

Több korábbi kiadványunkban¹ is kifejtettük, hogy noha a nők elleni férfierőszak minden adat, információ, sőt, a férfiak, a nők, a gyermekek, a hatóságok, az intézmények számára is közzismert jelenség, mégis láthatatlan. Ez a láthatatlanság abban áll, hogy noha mindenki tud a létezéséről, mégis az egyének és a szervezetek, a hatóságok, az intézmények és maga a jog egyaránt úgy csinálnak, mintha nem is lenne. Ez a láthatatlanság az erőszakkal szembeni fellépés talán legfontosabb gátja. Ügyeinken keresztül azt kívánjuk bemutatni, hogyan biztosítja az erőszak láthatatlanságát maga a jog.

Mintha jogalkotó és jogalkalmazó egyaránt olyan szemüveget hordana, amelyen keresztül csak a normaszegés látható. A normális, „helyes”, ésszerű viselkedést nem látja a jog. S mivel a férfiak által a nők és gyermekek sérelmére elkövetett erőszak olyannyira elterjedt, „normális”, és általában szankció nélkül marad, a jogalkotó és a jogalkalmazó akkor sem látja és értelmezi helyesen, ha közvetlenül a szeme előtt történik.

A jog (a jogszabályi keret és a jogalkalmazás) számára nem csak az erőszakot fedi homály, de annak áldozata is másnak látszik, mint ami: túlságosan is sokszor nem sértettként, hanem csupán tanúként, esetleg zavaró elemként, igen gyakran a bajok okozójaként vagy egyenesen tettesként jelenik meg az eljárásokban. Jogrendszerünk, amely a többségi hatalommal rendelkezők (fehér, középosztálybeli és heteroszexuális férfiak) szempontjain és tapasztalatán alapul, s így (a rugalmatlan jogalkalmazás következtében) a nem ebbe a csoportba tartozók helyzetére nem vagy csak nagy nehézséggel alkalmazható, nem képes, illetve nem is hajlandó megragadni a bántalmazott nők valóságát. Így az állam elkerüli az áldozatokat illető segítségnyújtási és ellátási kötelezettségét; nem tesz ugyanakkor eleget a megelőzés körében ellátandó feladatainak sem.

¹ Szil Péter: *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? Habeas Corpus Munkacsoport – Stop-Férfierőszak Projekt*, Budapest, 2005; Sproncz J. – Wirth J.: *A nők elleni erőszak áldozatainak integrált ellátása*. NANE Egyesület – PATENT Egyesület, 2006; *Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre* (Kuszing G., Sproncz J., Wirth J.) NANE Egyesület – PATENT Egyesület, Budapest, 2012; NANE Egyesület: *Miért marad? Feleség- és gyermekbántalmazás a családban. Hogyan segíthetünk?* Harmadik, bővített és átdolgozott kiadás. NANE Egyesület, Budapest, 2015.

Stratégiai ügyeink megválasztásakor igyekeztünk minél nyilvánvalóbban bemutatni, miként alkalmazzák a hatóságok ugyanazokat a jogszabályokat a férfiak számára előnyös, a nők számára hátrányos, tehát diszkriminatív módon. Tanulmányunk végére jutva az Olvasó is meggyőződhet róla, hogy **a bántalmazott nők számára Magyarországon jelenleg a jogszolgáltatás nem esik egybe az igazságszolgáltatással.**

1. LÁTHATATLANNÁ TETT FÉRFIERŐSZAK

Mit is értünk azon, hogy a férfierőszak láthatatlan? Ha láthatóak is az erőszak által okozott károk (ezek sem mindig látszanak: eltüntetésükön együtt fáradozik az elkövető, a hatóságok, az intézmények, a család környezete és sokszor maga az áldozat is), az okot, magát az erőszakot sokszor nem veszik tudomásul. Van, hogy a jogalkalmazó mintegy eldugja az eljárás során az erőszak egészét vagy egyes részleteit, elérve ezzel azt, hogy maga a bűncselekmény kisebb súllyal jelenjen meg, vagy egyáltalán ne képezze vizsgálat tárgyát. S igen gyakran az erőszak tényét egyszerűen be sem engedi az eljárás folyamatába.

A bántalmazás eltüntetése

A bántalmazott nő környezete – ideértve a családdal napi kapcsolatban lévő gyermekjóléti és oktatási intézményeket, egészségügyi intézményeket, de a rokonokat, szomszédokat is – ha csak lehet, eleve nem vesz tudomást az erőszakról. A szolidaritás, illetve segítségnyújtás hiánya mögött a képzés, oktatás, felvilágosítás elmaradása mellett az a tapasztalat húzódhat meg, hogy úgyis hiába kérnek segítséget a hatóságoktól.

„Hatan feküdtünk állcsonttöréssel a ... kórház állkapocs-sebészetén, nők. Mind a hatan leestünk a létráról” – mondta egyik interjúalanyunk. Egyidejűleg hat nő esetében találta tehát hihetőnek a kórház, a súlyos sérüléseket regisztráló és gyógyító orvos ezt a nyilvánvalóan hamis magyarázatot, és helyénvalónak, hogy nem tesz feljelentést ismeretlen tettes ellen súlyos testi sértés gyanúja miatt, noha ez nem csak joga, de szakmai kötelezettsége is egyben.

A segítségnyújtásra hivatott szociális vagy gyermekjóléti intézmény sokszor hitetlenkedik, bizonyíthatatlanságra, az „egy állítás – egy tagadás” elvére hivatkozik, s így már eleve nem indul meg a bántalmazás bizonyítékainak összegyűjtése. A gyámhivatalok – és „adatközlők”, a család- és gyermekjóléti szolgálatok, központok – ugyanolyan súlyú információként kezelik a nő állítását arról, hogy partnere megverte, mint a férfit arról, hogy nem történt ilyen. És mivel egyforma súllyal kezelik a két állítást, végül valamiképpen a „nem történt ilyen” győzedelmeskedik. Figyeljük meg az alábbi esetben az állítólagos segítőszolgálat érvelését:

1. eset: Nem hisznek a nőnek

„A Központ családgondozója összefoglaló tájékoztató levelében a gyámhivatal munkatársának arról számolt be, hogy bántalmazásról semmilyen előzetes információval nem rendelkeztek, és ebben az esetben is az anya állítása áll szemben az apa tagadásával. Bántalmazásra utaló nyomokat nem látott a családgondozó, de figyelmeztette az anyát, hogy ezt csak orvosi láteléttel tudja igazolni. A felek közt nagyon megromlott a viszony, kölcsönösen vádaskodnak, a család-

gondozónak nincs tudomása arról, hogy korábban az anya elhagyta volna a családot, vagy menekült volna. (...) Az apa kiskorú gyermekével az anya által elhagyott lakásban maradt, ott ellátja kisfiát, megfelelően gondoskodik róla. Váratlan családlátogatáskor mindent rendben talált a családgondozó. A fentiekre tekintettel a védelembé vétel elrendelését nem tartotta indokoltnak a családgondozó, mert az apa nem veszélyezteteti gyermekét”, olvassuk az illetékes gyámhivatal minisztériumi főosztálynak írt beszámolójában.

Figyeljük meg a családszolgáltató és gyermekjóléti központ munkatársának érvelését. Eszerint azért nem bizonyított, hogy a férfi bántalmazta volna a nőt, mert az korábban – tudtukkal – még soha nem menekült el a saját lakásából. Amikor viszont elmenekült, akkor a családgondozó már nem a „menekült”, hanem az „elhagyta” szóval írja le a történeteket. Ezzel olvasóját úgy irányítja, hogy elhiggye: az anya önként hagyta ott a saját, egyedül bérelt önkormányzati bérlakásában a még szoptató gyermekét az apával. Azt pedig, hogy miért helyénvaló megállapítani az apa alkalmasságát a gyermek nevelésére, így indokolja: az apa biztosan nem veszélyezteteti a gyereket, hiszen a családgondozó látogatásakor rend van.

Az alábbi jogeset egyszerre mutatja be az erőszak egészének, folyamat jellegének figyelmen kívül hagyását az anyagi jogban – és a sértett marginalizálását az eljárásjogban.

2. eset: Könnyű testi sértés sorozat – egy ügyé összehívva

Egy másik ügyünkben a bántalmazott nő rendszeresen szenvedett el fizikai bántalmazást a férjétől, ezek könnyű testi sértésként jelentek meg a bíróság előtt. Az eljárás egy adott cselekmény miatt indult, a per azonban két évig húzódott. A bántalmazás a büntetőeljárás ideje alatt is folytatódott. Valamennyi, ezen időszak alatt történt verés alapján kezdeményezett eljárást egyesítettek az alapüggyel, a büntetékiszabásnál pedig nem halmazatként, hanem folytatólagosan elkövetett bűncselekményként kerültek elbírálásra.

A bántalmazás „kiretusálására” a rendszer számos „trükköt” alkalmaz. Nem csak a szociális és gyermekvédelmi szerveket nehéz a bántalmazottnak maga mellé állítania, hiszen ha a rendőrséghez fordul, akkor is nagyon sok akadályt kell lebírnia, mielőtt feljelentés tesz, még többet, mielőtt vádemelés történne, és igazán nagyon sokat, mielőtt bírói döntés lenne az esetéből.

A főbb „rendszertrükkök” a következők:

a) Feljelentés elutasítása különböző indokokra hivatkozva

A bántalmazás figyelmen kívül hagyásának legegyszerűbb, legkézenfekvőbb módja a feljelentés alaptalan, a jog szellemével ellentétes, formáljogi értelmezésen alapuló elutasítása (esetleg egyenesen elszabotálása). Néhány példa:

3. eset: Zaklatás

A már külön élő, válófélben lévő nő feljelentést tett férje ellen telefon útján fenyegető sms-ek és üzenetek, valamint személyesen, a lakásba való behatolás, iratok eltulajdonítása stb.

formájában elkövetett zaklatás miatt. Bár addigra több rendőri intézkedésre is sor került a lopások és a behatolások miatt, a rendőrség nem indított eljárást a férj ellen. Arra hivatkoztak, hogy a felek még házasok, így nem valósult meg jogellenes cselekmény. Az asszony fellebbezésének elutasítását azzal indokolták, hogy a több mint tízezer telefonhívás és üzenet az elmérgeződő válási konfliktusnak köszönhető.

4. eset: Kapcsolati erőszak: feljelentés elutasítása fizikai bántalmazás hiányában

A nő kapcsolati erőszak miatt többször tett feljelentést, melyek mindegyikét elutasította a nyomozóhatóság. A legutóbbi alkalommal a feljelentés elutasítását azzal indokolták, hogy a kapcsolati erőszak tényállása nem merül ki, mivel ahhoz fizikai bántalmazásnak is meg kell valósulnia, és arról, hogy ilyen volt-e, ők nem tudnak. (Tudtak róla: több, zaklatással, kiskorú veszélyeztetésével kapcsolatos eljárás jegyzőkönyvében is szerepelt.) Mindemellet a kapcsolati erőszak tényállásának (Büntető törvénykönyv, 212/A. §) (1) bekezdése kifejezetten abból a megfontolásból született, hogy a fizikai bántalmazás mellett az érzelmi, szóbeli és a gazdasági erőszak formái is büntethetőek legyenek.

Az asszony a rendőri intézkedésekkel szemben is számos alkalommal élt panasszal, legtöbbször azért, mert nem vették figyelembe a hozzátartozók közötti erőszakot és nem rendeltek el távollattartást. Panaszolta, hogy a verbális bántalmazást nem ismerik el erőszaknak. Panaszát kivétel nélkül minden alkalommal elutasították.

5. eset: Kapcsolati erőszak: feljelentés elutasítása közös vagyon hiányában

Az elvált nő a kapcsolati erőszak (1) bekezdés b) pont alapján, gazdasági erőszak miatt tett feljelentést, mivel volt férje az évekkel korábban „osztatlan közös ingatlan használatáról” szóló szerződésükben vállalt, a közös tulajdonú ingatlant terhelő banki hiteltörlesztés fizetését önkényesen beszüntette, ezzel lehetővé téve, hogy a kölcsönt nyújtó bank a nő feje felől elárverezze a lakhatásául szolgáló ingatlant. A rendőrség a feljelentést arra hivatkozással utasította el, hogy mivel a felek között az életközösség már évekkel korábban megszakadt, így nem teljesül a kapcsolati erőszak azon kritériuma, hogy a közös gazdálkodás körébe, illetve közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonásával teszi ki a sértettet súlyos nélkülözésnek.

6. eset: Feljelentés elutasítása „a nő érdekében”

A főállásban köztisztviselőként, mellékállásban egyetemi oktatóként dolgozó apa gyermekként 20-20 ezer forint tartásdíj megfizetését vállalta. Közben továbbra is zaklatta, fenyegette a feleségét, a tartásdíjat rendszertelenül fizette. Az egyik nagyon ijesztő telefonhívást követően a nő feljelentést tett a rendőrségen, de a rendőrök inkább lebeszéltek róla, mondván, hogy mivel a férfi köztisztviselő, ők kötelesek értesíteni a munkahelyét az ellene folyó eljárásról; ha pedig emiatt ki fogják rúgni a munkahelyéről, az anya és a gyerekek elesnek az épp csak nemrég óta folyósított tartásdíjtól.

b) A büntetőeljárás megindításának akadályozása

Az erőszak eltussolásának egyik leggyakoribb módszere a büntetőeljárás megindításának akadályozása. Számos esetben talákoztunk az alábbi eljárással.

A rendőrség egy „8 napon belül gyógyuló” minősítéssel ellátott orvosi látélet alapján súlyos testi sértés címén hivatalból eljárást indít a bántalmazó ellen. A nyomozás hosszadalmas, az ügyészség mintegy két, két és fél év múlva jut el oda, hogy ejtse a vádat, megállapítva, hogy ez mégsem súlyos testi sértés volt. Könnyű testi sértés esetében csak magánindítványra indulhat büntetőeljárás, magánindítványt viszont csak a cselekményt követő 30 napon belül lehet tenni. Így a valóban komoly bántalmazás, amely azonban nem jár csonttöréssel, vagyis 8 napon belül gyógyul, a hatóság aktív közreműködésével végül büntetlen marad.

7. eset: Súlyos testi sértésből könnyű: a magánindítvány határidejének elmulasztása

A férj ököllel megütötte a nő jobb arccsontját. Az asszony rendőri intézkedést kért. A kerületi rendőrkapitányság súlyos testi sértés gyanújával – tekintettel arra, hogy a cselekmény közbűrtudatú – hivatalból büntetőeljárást indított, és elrendelte a bántalmazó 72 órás ideiglenes megelőző távoltartását. Ez 2012 őszén történt. Nem sokkal később a nő a bíróságon kezdeményezte a megelőző távoltartás elrendelését. A férfi ott már azt állította, hogy ő csupán „kinyújtotta a kezét, és a feleség arccal belefordult”. A bíróság a férfinak hitt. Időközben a testi sértés gyanúja miatt indult nyomozás során a cselekményt átminősítették súlyos testi sértés kísérletére. Az igazságügyi orvos szakértő szerint a cselekmény ismeretében „a súlyosabb sérülés kialakulásának reális veszélye sem volt várható, így a cselekmény nem alkalmas a súlyos testi sértés büntetetének, illetve kísérletének a megállapítására”, így végül a Budapesti Nyomozó Ügyészség 2015 márciusának közepén a súlyos testi sértés kísérlete miatt elrendelt nyomozást megszüntette, és a feljelentést két és fél évvel az esemény után továbbította a magánvádas eljárásra hatáskörrel rendelkező bíróságnak. 2015. április végén „a bíróság a testi sértés vétsége miatt a terhelttel szemben indult büntetőeljárást megszünteti”. Indoklás: „a Büntetőeljárásról (Be.) szóló törvény értelmében a magánindítványt attól a naptól számított harminc napon belül kell előterjeszteni, amelyen a magánindítványra jogosult a bűncselekmény elkövetőjének kilétéről tudomást szerzett. A bíróság az eljárást megszünteti, ha a magánindítvány hiányzik és az nem pótolható. Tekintettel arra, hogy a feljelentő magánindítványt nem terjesztett elő, a bíróság a rendelkező részben foglaltak szerint határozott.” Tette ezt annak ellenére, hogy a Büntetőeljárásról szóló törvény 173. § (2) és (3) értelmében azokban az esetekben, ahol a nyomozás megindítását követően derül ki, hogy a cselekmény magánindítványra üldözendő, ott a határidő attól a naptól indul, amikor a sértett az erre vonatkozó felhívásról tudomást szerez. A megszüntetett büntetőeljárásra hivatkozva a bántalmazó rágalalmazási pert indított a bántalmazott nő ellen.

c) Az erőszak elleni fellépés szankcionálása – a rágalalmazási perek

A bántalmazásnak az igazságügyi rendszerből való kiretusálása körében kell számításba venni a családon belüli erőszak áldozatai ellen folyó **rágalmazási perek** általi fenyegetettséget is. Ha ugyanis az erőszak áldozata a nyilvánosság előtt – akár csupán egy közösségi oldalon közzétett bejegyzésben, akár például a gyámhivatal előtt folyó eljárásban – beszámol

az őt ért bántalmazásról, akkor azt kockáztatja, hogy a bántalmazó rágalalmazás miatt büntetőeljárást indít ellene. A rágalalmazási per „sikeréhez” nem szükséges, hogy az áldozat nyilatkozatában nevesítse az elkövetőt és a körülményeket, elég, ha a körülírásból a bántalmazó személye kétséget kizáróan megállapítható. Természetesen nem büntethető rágalalmazás miatt az, aki bizonyítani tudja állításai valóságát. Az állítás bizonyítása azonban éppen a családon belüli férfieroszak áldozatai esetében különösen nehéz. Nemcsak azért, mert sokszor nem keletkeznek tárgyi bizonyítékok, hanem elsősorban azért, mert ha vannak is bizonyítékok, ezeket a jogalkalmazó jellemzően nem fogadja el, illetve velük szemben ugyanolyan elvárásokat támaszt, mint az idegenek közt zajló erőszakos bűncselekmények esetén. Márpedig a családon belül elkövetett erőszak sértettje és elkövetője közötti viszony, az elkövetés helyszíne, az elkövetés motívuma és célja annyira sajátos, az idegen sérelmére elkövetett bűncselekményektől annyira eltérő, hogy ennek megfelelően eltérő, a speciális körülményekhez igazodó eljárás hiányában csekély az esély a sikeres felderítésre.

A valóságbizonyítás másik problémája, hogy erre a törvény csak kivételesen ad lehetőséget: „a valóság bizonyításának akkor van helye, ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolta” (Büntető törvénykönyv, 229. § (2)). Sokáig eszköztelenek voltunk azokban az esetekben, melyekben a bíróság nem rendelte el a valóság bizonyítását. 2004-ben azonban az egyik ügyünkben született egy eseti döntés, amely egyértelműen rögzíti, hogy a családon belüli erőszakra vonatkozó tényállítás nyilvánosságra hozatalát a közérdek teszi indokolttá. Erre az ítéletre azóta több alkalommal is eredményesen hivatkoztunk.

A rágalalmazási pereket a bántalmazott nők annál is inkább igazságtalannak érzik, mivel míg az ő sérelmükre elkövetett erőszakos bűncselekmények miatt folyó eljárásokat rendszerint még nyomozati szakban megszüntetik, s ezekben így rendre elmarad a bántalmazó felelősségre vonása, addig az ugyanezen bűncselekmények felemlgetése miatt ellenük indított rágalalmazási pereket bántalmazóik gyakran sikerrel lefolytatják.

A rágalalmazási perek legfőbb „értéke”, hogy az ún. eljárási vagy jogi zaklatás részeként lehetőséget adnak a bántalmazó számára, hogy az áldozatok feletti hatalmukat – immár hatósági közreműködéssel – továbbra is fenntartsák. Ismert alfaja ennek az ügýtípusnak, amikor a bántalmazottak segítői kerülnek a rágalalmazási perek célkeresztjébe (pszichológus, pedagógus, ügyvéd, stb.), így elérve, hogy az áldozatok támogatók nélkül maradjanak. Az alábbiakban ismertetésre kerülő jogeset jól illusztrálja, hogy az eljárások kezdeményezésének legtöbbször nem a jogsértés reparálása a célja, hanem a bántalmazott fél lelki terrorizálása. Ebben a családon belüli erőszakról megjelent cikk kapcsán indult perben ugyanis még maga a bíró is – ítéletében utalva rá – jelezte, hogy a rágalalmazásért inkább a cikk szerzőjének felelőssége látszik megállapíthatónak. Ennek ellenére a magánvádló kizárólag az áldozattal szemben emelt vádat.

8. eset: Rágalmazási per

A rágalmazási per vádlottja, F. Józsefné, különváltan, de egy fedél alatt él volt házastársával. A férfi évek óta veri, szidalmazza, és félelemben tartja volt feleségét, aki 100%-ban rokkant, kizárólag ortopédiai segédeszköz igénybevételével tud közlekedni. F. József rendre megakadályozza volt felesége házeladási kísérleteit. F. Józsefné viszonya a helyzetéből fakadó kilátástalansága miatt mind volt férjével, mind rendőr fiával feszült. 2007-ben egy országos napilapban a családon belüli erőszakról szóló cikk megírásához járult hozzá úgy, hogy saját történetét megosztotta az újságíróval. A vádlott az interjú során azt is elmesélte, hogy rendőr fia egy alkalommal a nyakát elkapta, a homlokánál fogva pedig hátrafeszítette a fejét, aminek következtében elájult. Az asszony kérte az újságíró, hogy a cikket még megjelenés előtt megnézhesse, a cikkben senki és semmi ne lehessen azonosítható. Az újságíró erre ígéretet tett, ennek ellenére a cikket nem mutatta be előzetesen, és az úgy jelent meg, hogy a nő és lakóhelye egyértelműen megnevezésre került. Emiatt F. Józsefné ellen a fia rágalmazás miatt indított eljárást. Ügyfelünket végül úgy tudtuk felmentetni a vád alól, hogy több tanú – köztük volt férje – vallomásával bizonyította, hogy a nő tényleg megkérte az újságíró, az anonimitás megtartására, „mindent megtett annak érdekében, hogy az általa elmondott, a becsület csorbitására alkalmas tények azonosíthatatlan módon kerüljenek nyilvánosságra...”

9. eset: Rágalmazási per általános zaklatás részeként

Az alábbi esetet a tanulmány számos pontján idézhetnénk.

2010-ben a férfi a **feleségéhez vágott egy poharat**, úgy, hogy a nő fülét végül össze kellett varrni. A kórházban először 8 napon belül gyógyulónak vélték a sérülést, de amikor már egyértelművé vált, hogy nem az, akkor sem tettek hivatalból feljelentést. Pedig a helyzet annyira nyilvánvaló volt, hogy a kórházi orvos megkérdezte: "Ki csinálta? A férje?". Az eset a későbbiekben az eljárások sokaságában (gyámhivatal, rendőrség, családsegítő) többször is előkerült, de senki semmit nem csinált. A válóperben azonban a nő ügyvédje többször hivatkozott rá megtörtént súlyos testi sértésként. Ezért a férfi hamis vád miatt tett feljelentést az ügyvéd ellen. A tanúkihallgatás során az ügyész azt mondta a tanúként megjelenő bántalmazott nőnek, hogy azonnal tegyen feljelentést a súlyos testi sértés miatt. Hozzátette, hogy ezt a hivataloknak hivatalból meg kellett volna tenniük.

A nő tehát – 2014 februárjában – feljelentést tett maradandó egészségkárosodást okozó súlyos testi sértés, segítségnyújtás elmulasztása és életveszélyt okozó testi sértés miatt. A rendőrség azzal az indokkal utasította vissza a feljelentést, hogy azt a könnyű testi sértés ügyében 30 napon belül kellett volna megtenni. A sértett fellebezett: legalább olvassák végig a feljelentést. A fellebbezésnek helyt adtak: a leletek alapján végre leírták, hogy ez valóban súlyos testi sértés volt. Csakhogy a súlyos testi sértés alapesetének büntethetősége időközben elévült, ezért az eljárást megszüntették. Helyes minősítést alkalmazva (maradandó károsodást okozó súlyos testi sértés, életveszélyt okozó súlyos testi sértés, segítségnyújtás elmulasztása), az elévülés nem következett volna még be. A volt férj mindeközben naponta tucatszám küldte a nőnek az sms-eket és e-maileket, amelyekben arról tájékoztatta, hogy milyen eljárásokat fog ellene indítani, hogy vannak róla és a gyerekekről videofelvételei, amelyeket majd megfelelő időben be fog vetni, és hogy addig fog harcolni, amíg valamelyikük „bele nem döglik”, és még azt is elmagyarázta, hogy milyen jogszabályok és állásfoglalások miatt nem minősül mindez zaklatásnak.

Ugyanez a férfi nemsokára intellektuális okirathamisítás miatt is feljelentést tett volt felesége ellen, mivel a lakcímkártyáján szereplő cím nem volt azonos tényleges tartózkodási helyével. Csakhogy a nő éppen a bántalmazótól való elmenekülése miatt lakott a gyerekekkel egy olyan lakásban, ahová nem volt bejelentve. A bejelentést alkalomról alkalomra maga a férfi hiúsította meg (a közös szülői felügyeleti jog birtokában erre lehetősége volt), így állhatott elő, hogy a gyerekek nem ott laktak, ahová a lakcímkártyájuk szólt. Az asszonyt az intellektuális okirathamisítás miatt rabosították, vádlottként kihallgatták, eljárást folytattak az esetében, és végül kimondták a felelősségét, és megrovásban részesítették.

A férfi az asszony ügyvédje ellen rágalmazásban és okirat-hamisításban való bűnrészesség miatt, az anya ellen apai kapcsolattartás akadályozása miatt is feljelentést tett, vagyoni gondnokot kért kirendelni a gyerekek mellé, védelembevételt kezdeményezett. Mindeközben sms-ben rendszeresen tehetségtelen, dilettáns, senkiházi alaknak nevezi a fiát, és azt írja neki: bánja, hogy „meg-nemzette”, ennek ellenére a 2015 novemberében született másodfokú bírói döntés értelmében kéthetente felügyelet melletti kapcsolattartásra jogosult. És bár a tartásdíj-fizetési kötelezettség alóli felmentés iránti kérelmét elutasították, több mint egymilliós tartásdíj-hátralékára részletfizetési kedvezményt kapott. Előzőleg, még 2013-ban az asszony egy Facebook-posztban azt írta, hogy családon belüli erőszak miatt kellett a városból, ahol addig élt, elköltöznie. Erre alapozva jelentette fel őt a férje rágalmazás miatt. (A nő szerencséjére ugyanazon a 2014. januári napon folyt a sérelmére elkövetett könnyű testi sértés miatti tárgyalásuk, mint a rágalmazási per tárgyalása is: reggel kimondta a bíróság a férfit, hogy bűnös, délben ugyanott egy másik tanács megkérdezte tőle, hogy fenntartja-e a rágalmazás vádját, a nőtől pedig, hogy nem kér-e bocsánatot.) 2015 tavaszán mentették fel végül a nőt a rágalmazás vádja alól. Egy másik ügyben 2016 elején még mindig folyik ellene a rágalmazási per.

Több olyan esetünk is volt, melyekben a bántalmazó férfi azért indított eljárást (volt) partnere ellen rágalmazás tárgyában, mert a gyámhatóság előtt folyó közigazgatási eljárásban – például kapcsolattartás végrehajtása, védelembe vétel – a nő olyan, az ügy szempontjából releváns információt közölt a hatóság képviselőjével, mint pl. hogy az apa alkoholistá. A 2009-ben lezárult projektünk keretében folytatott kísérleteink azt mutatták, hogy a bíróságok elfogadják a Legfelsőbb Bíróság e területen hozott határozataira, elvi döntéseire vonatkozó hivatkozást², és felmentik a bántalmazottakat az ilyen vád alól. Ez a jogalkalmazói gyakorlat azonban az eltelt évek alatt jelentősen változott, sajnos nem annyira egyértelmű már ezen esetek megítélése, s az eljárások többségét lefolytatják.

d) Ideiglenes elhelyezés iránti kérelem elbírálásának elodázása

10. eset: Ideiglenes döntés hiányában az apa diktál

A különélő apa, aki továbbra is a közös lakásba van bejelentve, rendszertelenül, kénye-kedve szerint járkál be a közös lakásba, ellenőrzi, hogy mi folyik ott. Ha az anya helyett bébiszittert talál a gyerekekkel, elzavarja. A lakásba be-betörő apával szemben a kihívott rendőrök, mivel

² BH2004. 267, EBH2004. 1011

oda van bejelentve, nem lépnek fel. Az apa az óvodából is kitiltja a barátokat: csak az anya hozhatja el a gyerekeket. Az óvoda, mivel közös a szülői felügyelet, nem tiltakozik, hanem a gyámhivatalhoz irányítja az anyát: rendezzék ott a kapcsolattartás szabályozását. A gyámhivatal pár hónapig tartó „ügyintézés” után mediációra kötelezi a szülőket, addig is felfüggesztik az eljárást. Sőt, az anya beszámolója szerint: „Azzal riogattak, hogy ha kiskorú veszélyeztetése ügyében eljárást indítok, mert az apjuk nem fizet, azzal lehet, hogy azt érem el, hogy elveszik a gyerekeimet, hiszen ezzel azt is aláírom, hogy egymagam nem tudom eltartani őket.”

e) A bántalmazás miatt elmenekült nő ellehetetlenítése

11. eset: Lakcímbejelentés megtagadása

A hat gyermekkel bántalmazó férjétől elmenekült anya szeretett volna bejelentkezni új tartózkodási helyükre. De a gyerekekkel bejelentkezni bírósági végzés híján csak akkor lehet, ha a gyerekek bejelentőjét mindkét szülő aláírja, az asszony viszont nem akarta, hogy férje megtudja a címüket. Bejelentett lakcím nélkül nem tudnak támogatást szerezni a közlekedési bérletükhöz a KLIK-től (az anya pedagógus, a gyerekek iskolások). Még az első tárgyalás időpontja sincs kitűzve, jogerős végzésre évekig kell még várniuk. A másik szülő aláírása nélkül csak ez után jelentkezhetnek be; illetve a Magyar Államkincstár is csak a másik szülő aláírása birtokában módosítja a bankszámlaszámot, ahova a folyósítás történik és állapítja meg az egyedülállónak járó emelt összegű családi pótlékot.

12. eset: Iskolaváltogatás megakadályozása

A nő egy bántalmazást követően, két kiskorú gyermekével vidékre menekült az édesapjához. A gyerekek iskolalátogatása azonban ellehetetlenült, az apa ugyanis nem járult hozzá, hogy a gyerekek a tartózkodási helyük szerinti általános iskolába járjanak. Az anya mindent megtett a helyzet rendezése érdekében, ezért segítségért fordult több első- és másodfokú gyámhivatalhoz, az országos gyermekjogi képviselőhöz, a KLIK-hez és az iskolavezetéshez, mindhiába. Gyámhivatali eljárást indított az iskolaválasztás ügyében; ők az eljárást felfüggesztették és a feleket mediációra utasították, melyen az apa nem jelent meg. A gyerekek a tanévet a lakóhelyük körzetes iskolájában kezdték meg, mely azonban az apai hozzájárulás hiányában csak vendéghallgatóként, igazgatói óralátogatási engedéllyel tudta őket fogadni. De az apa ismétlődő fenyegetései következtében azonban, a második félévben az iskola már megtagadta ezt a lehetőséget, s a gyerekek iskolalátogatásának jogszerű rendezését követelte meg az átíratáshoz. Emiatt a gyerekek tankötelezettségüknek nem tudtak eleget tenni, a szülők ellen szabálysértési eljárás indult a tankötelezettség megszegése miatt. Ennek alapján a válóperben eljáró bíróság a gyermekek vonatkozásában a szülői felügyelet önálló gyakorlására ideiglenes intézkedéssel az apát jogosította fel. Végzését a bíróság többek közt azzal indokolta, hogy az anya az apa tudta és beleegyezése nélkül a két gyermekkel együtt az utolsó közös ingatlant elhagyta, ugyanakkor a gyermekek mindenek felett álló érdeke az állandóság érzete, melyet az életközösség megszakadása előtti körülmények (lakhely, iskola, korosztályi csoportok) biztosítják.

2. ELTÁNTORÍTÓ MECHANIZMUSOK

Mint láttuk, a jog – az írott jog és a jogalkalmazás gyakorlata szintjén egyaránt – számos eszközt talál arra, hogy gondosan kiretusálja a „képből” mind a családon belüli nők elleni erőszakot magát, mind annak elkövetőjét, ezáltal gondoskodva arról, hogy az áldozatok se jussanak megfelelő védelemhez, és az elkövetők is elkerüljék a felelősségre vonást.

A nők (és gyermekek) elleni erőszak társadalmi elfogadottságának talaján állnak, és egyben az ilyen erőszak fenntartását is támogatják azok az elsősorban az írott jogba beépített, hatásukat tekintve **eltántorító jogintézmények** is, amelyek megnehezítik a bántalmazottak jogvédelemhez való hozzáférését.

Magánindítvány

A családon belüli erőszak körébe eső szinte valamennyi bűncselekmény kizárólag **magánindítványra büntetendő**.³ Ez azt jelenti, hogy az állam ezekben az esetekben nem él feltétlen büntetőhatalmával, hanem a sértett „döntésétől” teszi függővé a büntetőeljárás lefolytatását. E szabályozás alapját részben valós, részben teljesen téves megfontolások egyvelege képezi, amely szerint a családon, kapcsolaton belüli erőszakot megvalósító magatartások csekély súlyúak (pl. könnyű testi sértés, magánlaksértés, zaklatás), esetleg az eljárás a sértettre nézve is megterhelő lehet (pl. szexuális bűncselekmények), netán a hozzátartozói viszony miatt más elbírálást igényelnek (pl. a családon belüli vagyon elleni bűncselekmények). Ez azonban ebben a formában nem felel meg a valóságnak, hiszen az erőszakos cselekmények a legkevésbé sem csekély súlyúak (egész családok élete válhat pokollá, Magyarországon évente közel 200 ember⁴ válik emberölés áldozatává miattuk, és évente mintegy 400 millió euróba⁵ kerül a hatékony beavatkozás hiánya egy akkora államban, mint Magyarország). Az sem igaz, hogy pl. a szexuális erőszak áldozatainak „csak úgy magától” megterhelő az esetleges eljárásban való részvétel. Az áldozatok valójában nem dönthetnek szabadon arról, hogy indítanak-e és végigvisznek-e egy ilyen eljárást, hiszen nálunk semmi nem garantálja számukra a biztonságos tanúskodást, de ha indítanak is, az eljárás során bőven van alkalmuk megalázó és megterhelő bánásmódban részesülni a jogszolgáltatás szereplői részéről.

³ 2013. július 1. óta hivatalból üldözendők a kapcsolati erőszak fizikai bántalmazást is megvalósító formái. 2012. évi C. törvény 212/A. § (2)

⁴ Rendőrségi adatközlés.

⁵ Combating violence against women, Stocktaking study on the measures and actions taken in Council of Europe member States, prepared by Prof. Dr. Carol Hagemann-White with the assistance of Judith Katenbrink and Heike Rabe, University of Osnabrück, Germany Directorate General of Human Rights Strasbourg, 2006 (10-11.o.) [http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_CDEG\(2006\)3_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_CDEG(2006)3_E.pdf)

Jogsegélyszolgálatunk egyértelmű tapasztalata, hogy a magánindítvány jogintézménye nem hogy a sértettek kíméletét, döntési szabadságát, védelmét garantálná, hanem ellenkezőleg: akadályt állít az áldozatok védelemhez való hozzáféréseinek útjába. A családon belüli erőszakos ügyek többsége elleni fellépés magánindítványhoz kötésével jogrendünk nem a bármely állampolgárt az erőszakkal szemben megillető feltétlen védelmet biztosítja, hanem a családfő uralmát konzerválja. Érdemes számba venni, milyen gyakorlati nehézségek kötik meg a saját és gyermekei védelmében az erőszaktevővel szemben a jog eszközeivel fellépni szándékozó bántalmazott nő kezét:

- az állam a többnyire a terhelttel egy fedél alatt lakó sértettre hárítja a felelősséget az eljárás megindításáért,
- a magánindítvány előterjesztésére nyitva álló határidő mindösszesen 30 nap, aminek elmulasztása miatt a legtöbb családon belül elkövetett bűncselekmény esetén nincs helye igazolási kérelemnek (a törvény ezt ugyanis csak a közbűvrá üldözendő bűncselekményekre teszi lehetővé),
- a magánindítvány megtétele előtt kényszerintézkedés, így előzetes letartóztatás vagy távollattartás nem rendelhető el, ami a terhelttel együtt lakó vagy általa más-képp fenyegetett sértett esetében ellehetetlenítheti az eljárás megindítását.

Magánvád

A nők elleni családon belüli erőszak áldozatainak jogérvényesítését hátráltató további akadály a **magánvád**. Könnyű testi sértés, magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmazás, becsületsértés és kegyeletsértés esetén ugyanis a vádat mint magánvádoló a sértett képviseli. E bűncselekményeket, a fentiekhez hasonlóan, leggyakrabban a párkapcsolati erőszak során követik el nők ellen, így az ezekre vonatkozó – jogérvényesítést nehezítő – eljárási szabályok aránytalanul nagy mértékben sújtják a nőket, vagyis *diszkriminatívak*.

A magánvád esetén a terhelt bűnösségének bizonyítása a magánvádлот terheli, őt illetik meg a vád képviselével járó jogok és köteleességek. Bár a magánvádoló az eljárásban az ügyész szerepét tölti be, az ügyész hatósági-közhatalmi jogosítványaiával azonban nincs felruházva, így nem rendelhet el kényszerintézkedést, nyomozást, vagyis *szűkített eszköztárral* rendelkezik.

A magánvádas eljárások azon túl, hogy *bagatellizálják* a cselekményt, és az áldozatra hárítják a per vitelére vonatkozó döntés felelősségét, további két gyakorlati akadályt is gördítenek a bántalmazottak jogérvényesítése elé. Az egyik az eljárás első perbeli cselekménye, a *személyes meghallgatás*. Ez nem csak azért okozhat súlyos nehézséget a magánvádoló áldozatnak, mert bántalmazójával egyszerre kell megjelennie a bíróság előtt, hanem mert még a *kötelezően előírt békítésben* is feltétlenül részt kell vennie. A személyes találkozás már önmagában is visszatartó erejű, hisz az áldozatok jelentős része fél a másik személytől, különösen, amikor az rokonoktól és barátoktól kísérvé jelenik meg a tárgyaláson. Ez amellett, hogy lelkiileg is megterhelő, fizikai veszélyt is jelenthet, hiszen nem egyszer fordult már elő, hogy a vádlott

a tárgyalás előtt, illetve az után, a folyosón vagy az utcán támadta meg a sértettet, de attól is sok bántalmazott nőnek kell tartania, hogy a férfi követi őt a bíróságtól távoztában és kinyomozza rejtekhelyét.

A *békítés* gyakorlata különösen aggályos a kapcsolati, illetve családon belüli erőszak esetén, mivel az ilyen ügyekben az áldozatok nem csak nem kapják meg azt a hatékony állami védelmet, amit várnak, hanem – abszurd módon – ők válnak felelőssékké az őket ért bűncselekmény miatt. Őket hibáztatják az elkövetésért, azért, mert nyilván kiprovokálták a bántalmazást és azért, hogy kihozzák az ügyet a négy fal közül. A békítés gyakorlata ezt az áldozathibáztató attitűdöt viszi tovább: a nők „kompromisszumképtelenek”, „ellenségeskedők” lesznek, ha nem békülnek, ha viszont megteszik, és egy újabb bűncselekmény kapcsán ismét bíróság elé viszik ügyüket, hiteltelennek, szeszélyesnek, kiszámíthatatlannak minősülnek, hiszen „minek békültek, akkor biztosan nem is annyira rossz a helyzet”. Egyik precedens ügyünkben a bíró annyira magáévá tette a békítés kötelezettségét, hogy valamennyi tárgyalást békéltetési kísérlettel indított, folyamatosan éreztetve a sértettel, hogy a „családi csetepatét” otthon kellene megoldaniuk. Ugyanez a bíró már az első tárgyalás alkalmával közölte ügyfelünkkel, hogy jobban járna, ha nem büntetőbíróság előtt próbálná rendezni magánéletét volt férjével, mert a bíróság hathatós segítséget nem tud nyújtani, hiszen legfeljebb pénzbüntetést szab ki, ugyanakkor közös hatéves gyermeküket rendkívül károsan befolyásolja, hogy a szüleik bíróság előtt csatároznak. (Ebben a perben végül – két év után – sikerült elérni, hogy a bántalmazót jogerősen három évre próbára bocsátották.)

A magánvádas eljárások másik hátráltató tényezője az *illetékfizetési kötelezettség*. A kizárólag magánvád alapján folyó eljárás illetéke 10.000 forint, a fellebbezése ugyancsak 10.000, a perújítási kérelem és a felülvizsgálati indítvány illetéke pedig 15.000 forint. Ezek bármelyikének megfizetése komoly gondot jelent a pénz nélkül menekülő vagy anyagilag ellehetlenített nők számára.

Végül a magánvádas eljárásokat az is nehezíti, hogy ha a magánvádló a tárgyaláson nem jelenik meg vagy ismeretlen lakcíme miatt a bíróság nem tudta idézni, úgy az eljárást meg kell szüntetni, mert a távolmaradást a vád elejtésének kell tekinteni.

„Hamis vád”

Végül külön említést érdemel az eltántorító mechanizmusok között a **hamis vád** fenyegetése. A nők elleni erőszak áldozatai kirívóan sokszor tapasztalják, hogy a jogalkalmazó szervek felhívják figyelmüket a hamis vád következményeire. Ez a hatósági hozzáállás azt az általános társadalmi és hatósági attitűdöt tükrözi, ami a családon belüli erőszakot elsenvedő, jogi védelemért az államhoz forduló áldozatokat notórius hazudozóknak tekinti, akik bármire képesek állítólagos bosszúszomjuktól vezérelve. Annak ellenére rendszerszerű a bántalmazottak igazmondásának, igazságának megkérdőjelezése, hogy statisztikai tény,

hogyan a hamis vádolás aránya a családon belüli erőszakos bűncselekmények esetén is megfelelő a minden más bűncselekményre vonatkozó átlagnak, vagyis valamennyi ügy 1–2%-a.⁶

Az alábbi jogeset pontos képet nyújt a nőket érő erőszak esetén beinduló elhárító mechanizmusokról és azoknak az áldozatra gyakorolt hatásáról:

10. eset: Nemi erőszak el nem ismerése + hamis váddal fenyegetés

R.L. 2008. február... napján erőszakos közöszlés miatt feljelentést tett G.Z. ellen, akivel együttélés nélküli intim kapcsolatot tartott fenn. A feljelentés értelmében R.L. és G.Z. a férfi kocsijával egy, a nő lakhelye közelében lévő parkolóba mentek, ahol a férfi R.L. akarata ellenére szexuális aktust kezdeményezett, őt levetkőztette, ujjával a hüvelyébe hatolt, amitől a nő erősen vérezni kezdett, de ez a sötétben nem látszódott. Ezt követően G.Z. a kocsijára feküdt és a sértettet közöszlésre kényszerítette. A nyomozás megszüntetésének indoklásaként az szerepelt, hogy a felek közt – a panaszzal cselekmény előtt és azt követően is – rendszeres szexuális kapcsolat állt fenn, aznap is előzetesen tisztázták, hogy találkozásuk alkalmával szexuális együttélésre fog sor kerülni. A nyomozóhatóság megállapította, majd a panasz nyomán eljárt városi ügyészség megerősítette, hogy a nőnek az aktust megelőző enyhe ellenállása a gyanúsított rábeszélése következtében megtört, erőszak, fenyegetés alkalmazására nem került sor. A sértett meghallgatásai alkalmával az eljáró nyomozó hangsúlyozta, hogy a bűncselekmény megállapításához szükséges az erőszak, illetve minősített [élet vagy testi épség elleni közvetlen – SJ] fenyegetés fennállásának bizonyítása. A nő vallomásaiban elmondta: mivel a férfi korábban már többször megverte, az erőszakos szexuális aktus alatt végig attól tartott, hogy ez ismét bekövetkezik. A nyomozó a meghallgatások alkalmával több ízben kiemelte: ha R. L. nem tudja az általa elmondottakat kétséget kizárólag bizonyítani, abban az esetben súlyos börtönbüntetés vár rá, és ügyét a katonai ügyészség fogja tovább tárgyalni. A sértett, félve a kilátásba helyezett szankciótól, módosított korábbi vallomását, és visszakozott az erőszak megtörténte tekintetében. A rendőr a sértetti tanúkihallgatások alkalmával felvett jegyzőkönyvekről másolatot csak sokszori kérésre, az Igazságügyi Hivatal Fővárosi Áldozatsegítő Szolgálatának közbenjárására adott, ezzel egyidőben átadva a határozatot a nyomozás megszüntetéséről. A megszüntető határozatot a sértett számára a rendőrség nem kézbesítette annak meghozatalakor, így ha R. L. nem élt volna iratbetekintési jogával, nem értesült volna e határozatról, s így elesett volna panasztételi jogosultságától.

Az esetekből jól látszik: az eljárások nem célozzák, és ezért nem is szolgálják az erőszak megszüntetését, megtorlását, és így a további erőszak megelőzését, az áldozat(ok) védelmét. A bántalmazottak – ezt megtapasztalva – nem szívesen fordulnak az igazságszolgáltatás szerveihez, inkább tűnnek némán tovább, vagy önhatalmúlag lépnek fel az erőszak elkövetőivel szemben. A most ismertetett esetben is, a panaszt elutasító határozatot követően a sértett nem igényelte képviselőtünket a pótmagánvádas eljáráshoz.

⁶ Lásd bővebben: <http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/vadaskodnak-e-nok-szexuális-erőszakkal-kg-2010.pdf>

A bántalmazó eltüntetése

A nők elleni erőszak jelenségének fenntartását, az elkövető felelőssége kimondásának elkerülését szolgálja az erőszak, a bántalmazás mellett a bántalmazó „kiretusálása” is. Ezekre az esetekre egyfajta szerepváltozás jellemző. Az elkövető kikerül a reflektorfényből, s helyette az áldozat válik a vizsgálat tárgyává. (Ugyanezt figyelhetjük meg, amikor a jogalkotás és a jogalkalmazás a prostitúció kérdésének megközelítésekor a prostitúciós ipar valódi működtetőivel és haszonélvezőivel szemben rendre a prostituált személyére fókuszál.) Ez jellemzi a szexuális erőszakkal kapcsolatos ügyeket is. Leginkább a régi Btk. szerinti „nemi erkölcs elleni”, a hatályos Btk. némileg cizelláltabb szóhasználatában „nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni” bűncselekmények miatt folyó eljárásokban érhető tetten, amint a nyomozás figyelme már a procedura igen korai szakaszában áttér a sértettre, s az igazságszolgáltatás teljes apparátusát arra használja fel, hogy a sértettben találja meg a probléma forrását. Ezekben az ügyeinkben kivétel nélkül azt tapasztaljuk, hogy a sértett szavahihetőségét vizsgálják, a sértett szexuális szokásait kutatják, azt járják körül nagy gonddal, hogy mivel provokálta az elkövetőt, hogy az eljárás során mely megnyilvánulása nem állja ki az „életszerűség” próbáját.

Ez utóbbi kritérium viszont megfoghatatlan, mert ugyanannyira minősül kifogásolhatónak, ha a sértett „gépszerűen”, az eseményeket magától eltávolítva számol be az őt ért erőszakról, mint ha „túlzott” beleélésel, sírásrohamok közepette teszi ugyanezt. Gyanús, ha az áldozat rögtön rendőri segítséget kér, de az sem teszi történetét életszerűvé, ha csak több nap után fordul a hatóságokhoz. Az e bűncselekmények áldozatait elemző tankönyvek és kommentárok, valamint az igazságügyi pszichológusok és egyéb hatóságok által használt nyelvezet hemzseg az önkényes minősítésektől, mint pl. a fentebb idézett, és gyakran szereplő „túlzottan” és „gépiesen”. Nem ismeretes számunkra olyan szakirodalmi forrás, amely objektíven meghatározná, hogy pontosan hogyan is kellene az áldozatnak a nemi erőszakról, illetve a szexuális erőszak más formáiról beszámolnia ahhoz, hogy annak megtörténte, illetve meg nem történte életszerűen minősüljön. Annál inkább foglalkozik a szakirodalom azzal, hogy a szexuális erőszak-áldozatok egy része így, a másik része amúgy reagál, egy részük azonnal képes feljelentést tenni, másik részük csak később. A magyar gyakorlat e szakirodalmi forrásokat nem látszik ismerni.

Egy nemi erőszak-áldozatról az eljárás során szinte a születéséig visszamenőleg megtudunk minden csínytevést, füllentést, botlást, ezalatt az elkövető személye egyre inkább ködbe vész, ő az ügy mellékszereplőjévé válik. Míg szakértői költséget és fáradságot nem kímélve igyekeznek „leleplezni” a sértett „hazugságait”, ritkán találni utalást arra, hogy az elkövetőnek legalább annyi, bár inkább több oka van a hazugságra, amit legalább annyi, de inkább több elkötelezettséggel kellene vizsgálni, már csak azért is, mivel a statisztikai adatok szerint igen kevés sértett tesz feljelentést, és még annál is kevesebb elkövető kerül bíróság elé ilyen ügyekben⁷.

⁷ Az 1990–1999 közötti erőszakos közösülésekről szóló igazságügyi statisztikák és Tóth Olga kutatásának összevetéséből az derül ki, hogy a nemi erőszak elkövetők 98,92%-a büntetlen marad. Aktuális adatok: <http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/nane-fra-nepesség-enyubs-final-2014-w-w-2015jun19.pdf>

Az Európai Emberi Jogi Bíróság egy esetben⁸ kimondta, hogy az effajta jogalkalmazási gyakorlattal az állam megsérti a Római Egyezmény⁹ 3. és 8. cikkében lefektetett azon pozitív kötelezettségét, hogy a nemi erőszakot hatékonyan szankcionáló jogszabályokat alkosson, és ezeket a normákat hatékonyan alkalmazza a büntetőeljárás során.

A bántalmazó eltüntetésének egy másik szélsőséges példájával találkoztunk az alábbi esetben. Ez az ügy azért került be a stratégiai perek közé, mert szükségesnek láttuk többszörös diszkriminációnak kitett áldozatok eseteinek vizsgálatát is. Az itt ismertetett per alanya azon kívül, hogy nő, korábban skizofrénia miatt pszichiátriai kezelésben részesült.

11. eset: Könnyű testi sértés + lelki bántalmazás + a sértett vizsgálata

A nő férje ellen kezdeményezett eljárást könnyű testi sértés bűncselekmény miatt. Feljelentésében a sértett közölte, hogy házasságuk során férje többször bántalmazta; az utolsó eset miatt került sor a magánindítvány előterjesztésére. Az eljárás során kiderült, hogy a bántalmazások azóta sem szüntek meg, sőt, a bírósági tárgyalásokat megelőzően érezhetően fokozódnak. A sértett elmondta, hogy a bántalmazás nem pusztán fizikai, hanem lelki természetű is, férje öt különböző módon zaklatja, s ennek fontos része a gondnokság alá vétellel, kényszer-elzárással történő fenyegetés is.

A férfi a felesége által sérelmezett cselekményeket nem tagadta, csupán azt állította, hogy felesége pszichiátriai kezelésre szorul. Meghallgatása alkalmával a vádlott elismerte, hogy feleségét többször megpofozta, amikor az már az idegeire ment. Az ügy további két könnyű testi sértés miatt folyó eljárással egyesítésre került. A sértett távollattartási kérelmét a bíróság azzal utasította el, hogy a férj magatartása nem alkalmas olyan mértékű félelem keltésére, amivel a bizonyítás veszélybe kerülne, hiszen a sértett még feljelentést is tudott tenni, valamint a bűnismétlés veszélye is kizárható (vajon miért?). A két fél meghallgatásán túl a bíró a közel két évig húzódó eljárás során pusztán egyetlen bizonyítási cselekményt rendelt el: a sértett elmeorvos-szakértői vizsgálatát. Kirendelő végzésében az elmeorvos-szakértőtől többek közt arra várta a választ a bíró, hogy „szenvedett-e az elmeműködés olyan kóros állapotában, amely befolyásolta vallomásainak, illetve feljelentéseinek megtételében”. A bíró ezt a kérdést azután tette fel, hogy a vádlott-férj maga számolt be arról, hogy pofonnal szokta fegyelmezni a feleségét. A férj – sem orvosi, sem pszichológiai – vizsgálatát a bíróság nem rendelte el.

Az alább következő gyermekelhelyezés tárgyában hozott ítélet-részletben a bíró épp azt indokolja, hogy miért helyes és jogszerű annak a bántalmazó férfinak ítélni a gyereket, aki a nőt és annak másik gyermekét szabályosan kiverte a nő saját lakásából. Ez a részlet a bántalmazást – és egyben lakásfoglalást – mint jogos és érthető magatartást írja le, hiszen otthon rendetlenség volt (bár a nő „tett erőfeszítéseket”). Hogy a férfi agresszió helyett miért nem takarított inkább, azt a bíró nem firtatja. Előzőleg még megtudjuk, hogy a nő teljes-séggel megbízhatatlan és felelőtlen anya, mert már akkor is, amikor még a tárgyalt gyermek meg sem született, egyszer idősebbik gyermeke kiszaladt egy autó elé (szerencsére semmi

⁸ M.C. v Bulgaria (39272/98) [2003] ECHR 646 (4 December 2003)

⁹ Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről, Róma 1950. november 4.

baja sem lett). Azt nem taglalja a bíró okfejtése, hogy az oly indokoltan és érthetően ütlegető apa korábban büntetve is volt.

12. eset: Csak a nő lehet hibás

„A felperes – bár mindkét gyermekéhez igen erős kötődés és szeretetteljes kapcsolat fűzi – a gyermekfelügyelet terén mindig is megengedőbb volt. Az anya a szülőtől elvárható gondosságot szegte meg akkor, amikor az alig 4 éves leánygyermek a felek lakókörnyezetében a villamosmegállóból úgy rohant az úttestre, hogy egy személygépkocsi elgázolta. A gyermek több, mint egy métert repült, agyrázkódást szenvedett, csupán a szerencsés véletlennek köszönhető, hogy nem szenvedett maradandó fogyatékossgát.

Kétségtelen tény, hogy a felek együttélése alatt az anya mindkét gyermek irányába tett erőfeszítéseket a kiskorú gyermekek gondozása, felügyelete körében, azonban az apának jogos elvárása volt az, hogy az anya rendben tartsa a háztartást, tiszta és kulturált környezetet biztosítson gyermeküknek és az anya a saját érdekeit háttérbe szorítva mindent a gyermekgondozásnak, a gyermek egészséges testi és lelki fejlődésének rendeljen alá. A fiúgyermek születését követően visszatérő probléma volt az, hogy a lakás takarítatlan, higiéniai állapot kifogásolható, nincs otthon megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszer, gyógyszer, valamint tiszta ruha. Ez utóbbi körülmények vezettek oda, hogy a felek közötti feszültség elviselhetetlenné vált és mindkét félben felmerült a külön költözés, az élettársi kapcsolat megszüntetésének a gondolata. Az apa – látván több ízben a gyermek elhanyagoltságát – indulatait nem tudta fékezni, agresszivitását a felperesen vezette le.”

A gyerekláthatás (kapcsolattartás) – az elkövető felelősség alóli mentesítésének fontos terepe

Több stratégiai eljárást folytattunk annak érdekében, hogy a kapcsolattartás szabályainak meghatározása és végrehajtása során kialakult jogalkalmazói gyakorlatról kimerítő és átfogó képet szerezzünk. Ennek alapján az alábbi megállapításokra jutottunk:

1. A kapcsolattartás szabályozása, végrehajtása során sem a bíróság, sem a gyámhatóság nem vizsgálja a családon belüli, illetve párkapcsolati erőszak fennállását. A nők erőszakról szóló beszámolóját nem veszik figyelembe: abból indulnak ki, hogy erőszakra az anyák csak azért hivatkoznak, hogy vélt vagy valós sérelmeiket megbosszulják volt partnereiken. A jogalkalmazó a kapcsolattartás körében folyó eljárásokat a szülők háborújának részeként kezeli, és a bántalmazás említését a sárdobálás kategóriájába sorolja. Ennek következtében ezek a nők már eleve hátrányos helyzetből indulnak az eljárás során, mert nem csak az amúgy is nehezen bizonyítható erőszak tényét kell megértetniük a szavaikban kételkedő hatósággal, de egyben ki is kell védeniük a kimondott vagy inszinuált vádat, hogy éppenséggel ők maguk veszélyeztetik a gyerekeiket azáltal, hogy az erőszak emlegetésével „a másik szülő ellen nevelik”, „felhasználják őket önös érdekeik érvényesítése céljából”.

2. Több bírósági, illetve gyámhivatali határozat is kimondta, hogy ha a gyermek bármely okból nem akar élni kapcsolattartási jogával, az az őt gondozó szülőnek felróható, ezért szankcionálható magatartás (kivéve, ha – mint néhány példánk mutatja – a gyermeket gondozó szülő az apa). Számos olyan esetünk volt, amikor a gyerekek az apa korábbi vagy a láthatások során kifejtett bántalmazása miatt tiltakoztak a kapcsolattartás ellen. Ezt az indokot azonban egyik ügyünkben sem fogadták el. Egy ügyfelünk arra hivatkozott az eljárásban, hogy gyerekei a korábbi – bizonyított – bántalmazás miatt tartanak az apjukkal való találkozástól, s ő anyaként köteles őket mindenfajta erőszaktól megvédeni. A bíróság ítélete indoklásában azonban így fogalmazott: *„A gondozó szülő feladata és lehetősége a gyermek külön élő szülő iránti tiszteletének, szeretetének fenntartása, a kapcsolattartás biztosítása. A gondozó szülő nem háríthatja a gyermekre eddigi kapcsolattartást akadályozó magatartásának következményeit.”* Magyarul: a bántalmazott anya magatartása eredményezi a kapcsolattartás megghiúsulását. Így transzformálja a magyar jogalkalmazás az apa által elkövetett bántalmazást az anya által – „a kapcsolattartás akadályozásával” – elkövetett veszélyeztetéssé.

Nem a bántalmazó szülőtől követelik tehát meg, hogy viselje magatartása következményeit, és ha igényt tart gyermekei szeretetére és tiszteletére, akkor változzon meg ő, tegyen erőfeszítéseket ő, hanem a nem bántalmazó szülő köteles, a jogalkalmazó fenyegetéseitől félve, magára vállalni a bántalmazó szülővel való kapcsolattartás biztosításának a felelősségét. A nem bántalmazó szülőnek ezért nem egyszer akár erőszakkal is kényszerítenie kell az apjuktól félő, vele találkozni nem akaró gyerekeket a láthatás „foganatosítására”, neki kell fenyegetnie őket azzal, hogy ha nem mennek el az apjukhoz, akkor őt, az anyát fogják megbírságotlani, vele, az anyával szemben fognak a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása miatt büntetőeljárást folytatni, őket, a gyerekeket fogják esetleg kiemelni a családból, vagy egyenesen a rettegett apánál elhelyezni.

Bár a kapcsolattartás részletszabályait tartalmazó Gyer. (149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról) nem tesz különbséget a kapcsolattartás jogosultja és kötelezettje között a kapcsolattartás szabályainak nem teljesítése szempontjából, a jogalkalmazás során mégis azt az elvet alkalmazzák, hogy a gyermeket gondozó szülő köteles a kapcsolattartást szabályozó határozatot minden körülmények között, maradéktalanul végrehajtani (kivéve, ha a gyermeket gondozó szülő az apa), míg a különélő szülő szabadon dönti el, hogy kíván-e a kapcsolattartás jogával élni vagy sem. Ügyeink közül egyben sem szabtak ki pénzbírságot azért, mert az apa nem vagy nem a határozatban/egyezségben foglaltak szerint gyakorolta kapcsolattartási jogát.

a) A bántalmazás nem ok a kapcsolattartás korlátozására

A bántalmazás eltüntetésének, s ezáltal az elkövető felelősség alóli mentesítésének leglátványosabb példái a gyerek-láthatással kapcsolatos esetek. Először olyan eseteket tárgyalunk, amelyekben a bíróság az anyánál (pontosabban a bántalmazott szülőnél) helyezte el a gyermeke(ke)t (vagyis a *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény*

(hatályos Ptk.) terminológiájában az anyát jogosította fel a szülői felügyeleti jog kizárólagos és önálló gyakorlására).

Jogsegély-szolgálatunk működése során még nem találkoztunk olyan ügygel, amelyben a bántalmazás ténye – még ha kétséget kizáróan bizonyításra került is – alapja lett volna a bántalmazó és gyermekei közti kapcsolattartás megvonásának.¹⁰ Sajnos a gyerekek sérelmére elkövetett erőszakkal kapcsolatos ügyekben a büntetőeljárás a legtöbb esetben a nyomozás megszüntetésével igen korai szakaszban lezárul, így a kapcsolattartás szabályozása iránti eljárásokban bűncselekményre már hiába is hivatkoznánk. Természetesen az, hogy a bűncselekmény elkövetésének megállapítása elmarad, még korántsem bizonyítja, a cselekmény meg nem történtét: ez általában leginkább az igazságszolgáltatás szervei, intézményrendszere és a jogalkalmazási módszerek alkalmatlanságának az eredménye.

Az igazságszolgáltatás professzionális szereplői: a bírák, ügyészek éppen úgy, mint a vizsgálatba bevont igazságügyi pszichológus vagy pszichiáter szakértők túlságosan is gyakran indulnak ki téves alapvetésekből; nincs világos és egységes fogalomrendszerük az erőszak, a bántalmazás okainak, illetve következményeinek megítéléséhez. Így például sajnálatos módon igen gyakran osztják a laikus közvéleménynek azt a hiedelmét, hogy a gyermekét (vagy más gyermeket) szexuálisan bántalmazó felnőtt valamiféle perverzióban, esetleg egy pedofília nevű pszichiátriai kórképben szenved, s ezért az illető pszichológiai vizsgálata során ez a deviancia kimutatható. Pedig a szexuális erőszakot – akár brutális, akár szelíd eszközökkel folytatják – az esetek többségében nem pszichés torzulás következtében követik el. A hatalom akarása egy hierarchikusan berendezett társadalomban, mint amilyen a mi patriarchális társadalmunk is, önmagában nem minősíthető devianciának. Márpedig a fizikai és szexuális erőszak azon eszköztár elemei közé tartozik, amely a hatalom megszerzését, megtartását, kiszélesítését, illetve magának a hatalomnak a megélését lehetővé teszi. Tény, hogy használata erkölcsi és jogi akadályokba ütközhet. Eseteink sorozata példázza azonban azt, hogy ezek az akadályok sokszor észrevétlenül simulnak bele a környezetbe, vagy ha nem is, könnyen átléphetők, megkerülhetők.

A jogalkalmazók azzal, hogy a szexuális erőszak elkövetőjétől valamiféle pszichés torzulást várnak, hogy az erőszak bizonyítékeként nem a tanúk és sértettek vallomását vagy tárgyi bizonyítékokat, hanem elsősorban ezt a pszichés devianciát fogadják csupán el, az esetek többségében eleve kizárják az elkövető felelősségre vonását.

13. eset: Szexuális erőszak + kapcsolattartás

Egy korábbi jogsegély-ügyünkben sikerült elérni, hogy a folyamatos kapcsolattartás a helyi gyermekjóléti szolgálat hivatali helyiségében történjen a szemérem elleni erőszak alapos gyanújával eljárás alá vont apa és gyerekei, a sértettek között. A döntés ezúttal sem a gyámhivatal körületekintő, magas színvonalú, szakmailag megalapozott tevékenységének eredménye volt,

¹⁰ E jelenség háttéréről ld. részletesen: Spronz J. – Wirth J.: *A nők elleni erőszak áldozatainak integrált ellátása. Egy kísérleti program tapasztalatai és eredményei.* (2006: 63. o.) NANE Egyesület–Habeas Corpus Munkacsoport, Budapest, 2006., http://www.nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/integralt_magyar_nane_hcm.pdf

sokkal inkább annak volt köszönhető, hogy az apa, aki ellen folyt még akkor a büntetőeljárás, kompromisszumkésznek mutatkozott, s a felek egyezséget kötöttek. A büntetőeljárást azonban a nyomozóhatóság a szokásos séma szerint, bűncselekmény hiányában megszüntette, a megszüntető határozat ellen benyújtott panaszt pedig a városi ügyészség elutasította. Mint az incestus-ügyekben jellemző, a bűncselekmény elkövetésének megállapítására igazságügyi pszichológus szakértőt rendeltek ki, aki – természetesen – „nem talált olyan deviáns szexuális magatartásformát az apánál, mely a fiához fűződő viszonyában fellelhető”.

A kapcsolattartás megváltoztatására a bíróság döntésétől számított két éven belül a bíróság, azon túl a gyámhatóság rendelkezik hatáskörrel. A fent ismertetett kapcsolattartási ügyben is sor került az újraszabályozásra irányuló eljárásra, melyben az apa a gyerekek elvitelének jogát kérte a gyámhivataltól. Bár a gyámhivatal a szexuális erőszakot bizonyíték hiányában nem fogadta el, a nagyobbik gyereknek az apa válogatott kínzásaira vonatkozó elbeszélését azért nem kérdőjelezték meg. A kisfiú beszámolt róla, hogy az apa a fürdetésnél a forró vízbe kényszerítette őket, hogy az ő fejét a WC-kagylóba nyomta, hogy egy ló hátára ültette, aztán rácsapott a lóra, hogy az megvaduljon stb. A gyámhivatali ügyintéző a hallottakra azt válaszolta, hogy ennek már hat éve, és az apa biztosan megváltozott azóta. Azt is elmesélte a gyerekeknek, hogy az ő apja is bántalmazta őt gyerekkorában, mára mégis rendeződött a viszonyuk.

14. eset: Bántalmazás + kapcsolattartás

Egy másik esetben a házasság felbontása és járulécai tárgyában eljáró polgári peres bíróság a kapcsolattartást minden páros szombat 9 órától vasárnap 17 óráig szabályozta az elvitel jogával, teljességgel figyelmen kívül hagyva a tényt, hogy az apa ellen kiskorú veszélyeztetése miatt büntetőeljárás volt folyamatban. A korábbi kapcsolattartás megváltoztatására irányuló ideiglenes intézkedés iránti kérelmet azzal utasította el a bíróság, hogy nem áll a rendelkezésére elegendő adat a megfelelő döntéshez.

„A rendelkezésre álló adatok arra utalnak, hogy a peres felek közötti viszony annyira megromlott, hogy indokolt lenne az alperes és a gyermekek közötti kapcsolattartás ideiglenes intézkedéssel történő szabályozása. A gyermekek érdekét, egészséges személyiségfejlődését is az szolgálná, ha nyugodt körülmények között kapcsolatot gyakorolhatnának az alperessel is, mert nem csak anyára, de apára is szükségük lenne. Helyesen utalt azonban az elsőfokú bíróság arra, hogy jelenleg semmilyen bizonyíték nem áll a rendelkezésre.” Írta ezt az ideiglenes intézkedés tárgyában született határozatot helyben hagyó végzésében a másodfokú bíróság. Ez idő alatt azonban már folyt a férfi ellen a büntetőeljárás, melynek dokumentumai a polgári perben is be lettek csatolva.

A feljelentés alapjául szolgáló sérelmezett cselekmény az anya két gyermekük jelenlétében történő fizikai bántalmazása volt. Mikor a férfi a konyhaablakot szegőléccel együtt a falból kitépte, és az ablakon élelmiszert dobált ki, megkérdezte az akkor még harmadik életévét be sem töltött kisfiútól: „Anyát is kidobjam az ablakon?” Felelsége félelmében felhívta édesanyját, ám amikor ezt volt férje meghallotta, odajött, kikapta a telefonkagylót a kezéből, és a készüléket a nő fején kezdte szétverni. Akkor 11 hónapos kislányuk nagyon sírt, ezért őt az anya a karjába véve próbálta megvigasztalni. A férfit azonban nem érdekelte, hogy a kislány a nő karjában van, kisfiuk pedig anyja lábába kapaszkodva örjög, újból ütlegetni kezdte feleségét.

A fenti eseménysor tehát nem volt elég ahhoz, hogy azt a kapcsolattartás szabályozása során a bíróság értékelje. Ahhoz sem tűnt elegendőnek, hogy a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményének elkövetését megállapítsák, a nyomozást ugyanis bűncselekmény hiányában az ügyészség megszüntette, a megszüntető határozat ellen beadott panaszt a főügyészség elutasította. A nyomozás megszüntetését az ügyészség az igazságügyi pszichológus szakértő véleménye alapján rendelte el. *„A szakértő véleményében megállapította, hogy a gyermek erkölcsi, értelmi, érzelmi fejlődésében kóros elváltozást nem okozott az édesapa viselkedése és ezzel összefüggésbe hozható pszichés elváltozás a későbbiekben sem várható. A szakértő megállapította, hogy édesanyja bántalmazásáról a vizsgálat során tett említést a gyermek, mely nagy valószínűséggel megtörtént, ugyanakkor a kisgyermek fejlődésében kóros eltérés nem tapasztalható, mely összefüggésbe hozható lenne az apa által tanúsított magatartással.”*

b) A különélő gyermekkel való kapcsolat tartós hanyagolása sem ok a kapcsolattartás korlátozására

A bántalmazás eltüntetéseinek egy másik, gyakran a látókörünkbe kerülő esetköre az, amikor a gyereket nem vállaló, róla lemondó, vele kapcsolatot nem tartó apa sok évi passzivitás után egyszer csak meggondolja magát, s jogokat követel a gyerekkel kapcsolatban. Ilyenkor a bíróság nem szokta a korábbi elhanyagoló, sok esetben az anyával és/vagy a gyerekkel szemben súlyosan bántalmazó magatartást az apának felróni – még erkölcsi állásfoglalás szintjén sem. Az sem számít, hogy a gyerekekre milyen hatással van az általa nem ismert vagy évek óta nem látott apa feltűnése; ezekben az esetekben, úgy tűnik, kizárólag az apai jogok nyerne elismerést. A bírói jogalkalmazás során kirajzolódni látszik az a megdönthetetlen vélelem, hogy egy gyereknek minden körülmények között szüksége van az apjára, bármilyen apa is az illető, és bármit is tett vagy nem tett a múltban. Ha a gyerek esetleg akár közvetlenül, akár igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálat útján jelzi, hogy az apával való kapcsolat nem kívánatos számára, az még inkább azt jelzi, hogy szükséges az apai láthatás, hisz egy gyereknek – így a jogalkalmazói képlet – még a legbrutálisabb erőszak esetében is ragaszkodnia kell az apjához; ha nem így tesz, az kizárólag az anya ellenséges, befolyásoló magatartásának az eredménye lehet. E gyakorlatot erősíti, támogatja a kapcsolattartás elsődleges (egyedüli részletes) jogi háttérét biztosító 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 2006. június 1-jén hatályba léptetett azon változtatása, mely már a 14. életévét betöltött gyermek döntési jogát is megvonja e téren. A módosítás következtében a különélő szülővel kapcsolatot tartani nem kívánó, 14. életévét betöltött gyermek esetében a befolyásmentes, önálló akaratnyilvánítás sem elég a kapcsolattartás korlátozásához, szüneteléséhez és/vagy megvonásához. Ilyen helyzetben a kiskorút nevelő szülő kizárólag akkor mentesül a kapcsolattartás meghiúsításának következményeitől, ha a felek igénybe veszik a gyermekvédelmi közvetítői eljárást (mediálnak), vagy a felek bármelyike kéri a kapcsolattartás megváltoztatását, korlátozását, illetve megvonását. (Gyer. 33/B. §) A jogszabály szerint amennyiben az egyik szülő a kapcsolattartást szabályozó határozatban foglaltaknak önhibájából ismételten nem vagy nem megfelelően tesz eleget, a gyámhivatal alkalmanként 500 ezer forint összegig terjedő eljárási bírságot szabhat ki a jogosító szülővel szemben. A bírság mellett a gyámhivatal „a család- és gyermekjóléti központ kapcsolattartásának, illetve a család- és gyermekjóléti szolgálatnak a közreműködését vagy a

védelembe vétel elrendelését kezdeményezheti, ha a kapcsolattartás gyakorlása konfliktusokkal jár, folyamatosan akadályokba ütközik, illetve a felek között kommunikációs zavarok állnak fenn.”¹¹ Ha a szülő a fent ismertetett intézkedések ellenére sem biztosítja a zavartalan kapcsolattartást, a gyámhivatal pert indíthat a szülői felügyeleti jog rendezése vagy a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránt, vagy feljelentést tesz kiskorú veszélyeztetése vagy kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása miatt.

A Büntető törvénykönyv 2005. szeptemberi módosításával vezették be a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény egy speciális alakzatát. Ennek értelmében megvalósul a bűncselekmény, és akár egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető, ha a gyereket gondozó szülő a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is akadályozza a gyerek és a különélő szülő közti kapcsolattartást. A jelenleg hatályos Büntető törvénykönyv megtartotta, sőt sui generis tényállássá változtatta ezt az alakzatot, mely immáron „kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása” néven végzálja a bántalmazott anyákat.

Persze abban az esetben, ha a gyereket gondozó szülő történetesen az apa, és a kapcsolattartás akadályozása miatt az anya lép fel a hatóságoknál, egészen más a helyzet.

c) Az apánál elhelyezett gyerekek anyai kapcsolattartását nem kényszeríti ki a hatóság

Ezekben – a 2010-es években egyre szaporodó – eseteinkben a kapcsolattartás akadályozása miatt nem figyelmeztetik, nem bírságolják meg az apákat, s még olyankor sem lépnek ellenük fel, ha jogerős elhelyezési döntést megszegve, az anyától erőszakkal vagy furfanggal magukhoz vett gyereket nem adják (akár soha többé) vissza az anyának.

15. eset: Ki nem kényszerített anyai kapcsolattartás

A gyermeket az apánál helyezték el. Az anya sokadik alkalommal hiába megy a gyerekért a kapcsolattartás megszabott időpontjában, senkit nem talál otthon. Hívja a rendőrséget, s a kikerkező rendőrök azt mondják neki, hogy ha ezután is hetente kihívja őket, ellene tesznek feljelentést. Közben a gyermek apja feljelenti az anyát a gyermek ellen elkövetett szexuális erőszak miatt, s ezért a vizsgálat idejére a gyámügy szünetelteti az anya kapcsolattartási jogát.

16. eset: Ki nem kényszerített anyai kapcsolattartás

A házasság hosszú éveit alatti folyó szisztematikus bántalmazás megtöri a nőt. Mire a gyerek megszületik, az anyát már különféle pszichiátriai diagnózisokkal kezelik. A gyermekkel egyedül ő foglalkozik, magárahagyottságában, az ellenséges közegben szülés utáni depresszió alakul ki. Pár év múlva, amikor már nem bírja tovább, összeszedi magát és elválík. Az apa, mivel ő marad a lakásban, ahol eddig is együtt éltek a férfi szüleivel, sikerrel szerzi meg az állandó környezetre és az anya pszichiátriai betegségeire hivatkozással a gyereket.

¹¹ 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról, továbbiakban: Gyer. 33. § (5) a)

Innentől az anya csak az apa terrorja közepette láthatja a gyereket. A bíróság ítéletében a kapcsolattartás szabályozása során a „tanítási szünet” kifejezést használja. Erre hivatkozással – a gyámügy egyetértésével – az apa tetszése szerint adja vagy nem adja át a gyereket nyáron, télen, ősszel és tavasszal a hosszabb szünetekben, ugyanis a gyerek még óvodás, és óvodában nincs „tanítási szünet”.

Az alábbi három 2015-ös eset az apa jogsértő magatartásának és a hatályban lévő bírói határozatnak a figyelmen kívül hagyását illusztrálja.

17. eset: Jogerős gyermekelhelyezési (és egyéb) végzés megszegésének támogatása

A három gyereket az apa veszélyeztető magatartására tekintettel az anyánál helyezték el, egyben felügyelt kapcsolattartást írtak elő az apa számára. A gyámhivatal az anyát kötelezte arra, hogy biztosítsa a felügyelt láthatást az apa számára, de ezt ő, mivel egyik gyermekvédelmi vagy egyéb erre alkalmas szervtől sem kapott segítséget, nem tudta biztonságosan megszervezni, ezért megtagadta a gyerekek kiadását. A gyámhivatal a segítségnyújtást azzal az indokkal utasította vissza, hogy „a bírói végzés nem végrehajtható”, mert nem jelöli meg, hogy az ellenőrzött kapcsolattartást melyik szolgáltatnak kell biztosítani. Ezekre a – gyámhivatal együtt nem működése eredményeként – megghiúsult láthatásokra hivatkozva tudta aztán az apa sikerrel megtámadni a végzést, és elérni, hogy az ellenőrzött kapcsolattartást ellenőrzés nélkülire változtassák, s a háromból két – az anyánál jogerős döntéssel elhelyezett – gyermeküket magánál tarthassa.

18. eset: Jogerős gyermekelhelyezési végzés felülrírása

Az anyát az apa több ízben súlyosan bántalmazta, rendszeresen gyalázta, fenyegette a gyerekek (öt gyermek, közülük kettő még kiskorú) előtt. Az anya a férje ellen többször tett feljelentést. Az eljárások során a rendőrség többször is az apa elmondása szerint rögzítette az eseményeket. Egy súlyosabb bántalmazást követően az anya két kisebb gyermekével anyaotthonba menekült, de egy karácsonyi program kapcsán otthon aludtak. Ekkor a férfi szexuálisan közeledett az anyához, aki a kényszerhelyzetben (mivel az apa az egyik leánygyermekét is erőszakkal fenyegette) engedett neki, de reggel megkérdezte, hogy az időközben már az ő helyére beköltözött új élettárs vajon mit szólna, ha ezt tudná. Ezután az apa olyan súlyosan megverte őt, hogy lábközépcsont-törést szenvedett. Anya és gyermekei visszamentek az anyaotthonba (a sérülést csak ezután látták el), ahonnan közel másfél év után albérletbe költöztek. Időközben a bíróság előtt jogerős egyezséget kötöttek a gyerekek anyánál történő elhelyezéséről, arról, hogy a tartásdíj elengedése fejében az apa fogja a házaspár közös hiteltartozásának részleteit fizetni. (Nem fizette.)

Ezalatt súlyos testi sértés miatt folyt az eljárás az apa ellen, a két kisebb gyermek vallomása ott feküdt a rendőrségi aktában.

Ebben a helyzetben egy nap az apa, amikor az anya dolgozott, elhozta az anya albérletéből a két kisebb gyereket (a nagyobb, már felnőtt gyermekekre voltak bízva), és többé soha nem adta őket vissza az anyának. A jogerős bíróság előtt kötött egyezséget figyelmen kívül hagyva, az ellene folyó nyomozásról nem szólva, a lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalnál a gyerekek nála való ideiglenes hatályú elhelyezését kérte és megkapta. Azóta az anya nem látta a gyermekeket.

Az apa célja ezzel a gyermekek súlyos testi sértés ügyben tett vallomásainak a megváltoztatása, valamint a családi pótlék és a nevelési támogatások megszerzése volt.

19. eset: A gyermek bántalmazónál való elhelyezése + ki nem kényszerített anyai kapcsolattartás

Az apa, miután az anyát kiverte a nő saját lakásából, arra hivatkozva kapta meg közös kisfiuk felügyeleti jogát, hogy ő tudja a gyermeknek az állandó lakás biztonságát nyújtani. A lakást később az anyának ítélték, ám ez azt a döntést, hogy éppen az állandó lakás miatt volt az apa alkalmasabb a szülői felügyeleti jog gyakorlására, mint az anya, már nem befolyásolta. Az apa a jogerős döntés birtokában ismét és ismét visszaköltözött az anyához, újra és újra bántalmazva őt, fenyegetve a gyermekeket. Az anya ezután külföldre költözött, s most a jogerős bírói döntés és a benne leírt kapcsolattartási szabályok szerint igyekszik kapcsolatot tartani a fiával. Az apa eddig minden egyes alkalommal megakadályozta, hogy az anya és a gyermek találkozzanak egymással. Akadályozza a telefonos és internetes kapcsolattartást is. Telefonon, írásban, szóban, a gyerekek füle hallatára gyalázza és életveszélyesen fenyegeti a nőt.

Az anya azóta gyakorlatilag nem látta a gyereket, beadványaira a hatóságok nem reagálnak, a kapcsolattartásra vonatkozó jogerős döntést annak ellenére, hogy ő minden tanítási szünetben hazajön, hogy találkozhasson a gyermekével, nem érvényesítik. Az apa által meghíúsított valamennyi időszakos anyai kapcsolattartás elmaradása miatti végrehajtási kérelmet újra és újra elutasítják: nem marasztalják el az apát kapcsolattartás akadályozása miatt, mivel a Gyer. szerint csak az ismételt mulasztás szankcionálható, és még egyszer sem állapították meg az első alkalmat. Így az apa sikerrel akadályozhatta meg az őszi szünetben is hazautazó anya találkozását a gyermekkel, és ugyanígy a karácsonyi szünetben is. Ahhoz, hogy az apát büntetőeljárás alá lehessen vonni kapcsolattartás akadályozása miatt, legalább egyszer bírsággal kell sújtani Enélkül minden egyes mulasztása első eset marad. Egy alkalom miatt pedig nem lehet ellene jogszzerűen fellépni.

A bántalmazottak valóságának figyelmen kívül hagyása

A nők elleni családon belüli erőszak áldozatainak azt kell megtapasztalniuk, hogy a jogalkalmazó szervek nem értik és nem veszik figyelembe az ő élethelyzetüket. Már az a tény is komoly hátrányt jelent számukra, hogy az írott jogi normák ún. gendersemleges megfogalmazásokat alkalmaznak, vagyis ugyanazokat a szabályokat használják a társadalom valamennyi szereplője, így a férfiak és a nők tekintetében egyaránt. Ez a látszólag politikailag korrekt megoldás azonban, azáltal, hogy figyelmen kívül hagyja a társadalom tagjai között létező hatalmi különbségeket, azt eredményezi, hogy a hátrányos helyzetben lévők (nők, gyerekek, idősek, fogyatékkal élők, LMBT emberek stb.) jóval több erőbefektetéssel, energiárfordítással jutnak ugyanazon jogeszközhöz, mint a több hatalommal rendelkezők, ha egyáltalán hozzájutnak. A társadalmi különbségek negligálása azzal is jár, hogy a jogalkotó által elképzelt, szabályozott élethelyzet a hatalommal rendelkező társadalmi csoport jellemzőihez és igényeihez igazodik, így egyszerűen nem, vagy csak súlyos torzulásokkal alkalmazható a kevesebb társadalmi hatalommal rendelkező csoportok

tagjaira. Ennek leglátványosabb példája a sokszor emlegetett jogos védelmi helyzet bírói megítélése. A jogos védelem ítélkezési gyakorlata a két felnőtt férfi közti interakció sémájára alakult ki, ez a kritériumrendszer pedig – megfelelően rugalmas jogértelmezés híján – meg sem közelíti a családon belüli erőszak valós életbeli sajátosságait. Leegyszerűsítve: egy rettegésben élő, a bántalmazónál tipikusan gyengébb fizikumú nő nem tudja és nem is meri a férfi támadásával azonos időben, segédeszköz nélkül megvédeni magát. Ráadásul itt nem egy alkalmi verekedésről van szó – ellentétben a jogos védelem jogintézményének kidolgozása során alapul vett jogalkotói hipotézis esetével –, hanem egy hosszú, akár évekig, évtizedekig tartó folyamatról, amelynek csak egyes állomásai a büntetőjog számára jelenleg megfogható bűncselekmények, de a kontextusból, vagyis a teljes folyamatból kiragadva ezek nem értelmezhetők az áldozat valóságának megfelelően. Márpedig a büntetőjog mai állása szerint a jog nem tud értékelni egy olyan hosszan elhúzódó folyamatot, amelyben két formálisan bűncselekménynek minősülő cselekmény között a sértett állandó fenyegetettségben él és az idő, illetve az esetek számának előrehaladtával pszichés állapota romlik, egyre kiszolgáltatottabbá válik, ráadásul – jellemző módon – az egyes cselekmények egyre súlyosabbak és az áldozat életterének egyre nagyobb részére terjednek ki.

Jogsegélyügyeink alapján az is általánosnak mondható, hogy az ún. gyermekvédelmi jelzőrendszer – ahol a családon belüli erőszak gyakran elsőként jelenik meg – nem tesz különbséget a bántalmazó szülő és a bántalmazó szülő által többnyire szintén bántalmazott másik szülő felelőssége között. Ez a gyakorlatban úgy jelenik meg, hogy ha egy anya a családsegítő szolgálatnál, gyermekjóléti központnál, gyámhivatalnál stb. jelzi, hogy partnere erőszakot követ el ellene és/vagy a gyerekek ellen, akkor a hatóság erre általában a gyerek(ek) védelembe vételének elrendelésével és/vagy a családból történő kiemelésével fenyegetőzve reagál. Védelembe vételi közigazgatási határozatot a stratégiai esetek körében is több ízben megtámadtunk. *A gyermekek védelméről és a gyámiügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény* (Gyvt.) 68. § (1) bek. szerint a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó védelembe vétel elrendelésének alapja, „ha a a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja vagy nem akarja, de alaposan feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható...” Valójában azonban – legalábbis ügyeink többsége alapján ez a tapasztalatunk – a védelembe vételt általában nem előzi meg az alapellátások felkínálása, a gyerek veszélyeztetettségét pedig nem az ok feltárásával, a bántalmazó szülő azonosításával és felelősségre vonásával próbálják meg a gyermekvédelmi hatóságok orvosolni, még csak nem is a szülők egyetemes felelősségét veszik alapul, hanem a kialakult helyzetért jobbra az anyát hibáztatják. Teljesen figyelmen kívül marad, hogy az anya beleegyezése (sőt, kérése) a helyzet megváltoztatásába rendszerint rendelkezésre áll (hiszen általában tőle értesülnek a problémáról a szolgálatok is), és hogy az anya nincs abban a helyzetben, hogy megszüntesse az erőszakot, hisz maga is áldozata annak. Így aztán a kör bezárul: az a szerv, amelyhez a bántalmazott szülő védelemért fordul, ugyan segítséget nem nyújt, de kizárólag a gondozó szülő számára ír elő magatartási szabályokat, s megfenyegeti az anyát, hogy ha nem csinál valamit, akkor végső soron tőle veszik el a gyereket. Ha ugyanis a gyerek veszélyeztetettségét a védelembe vétellel nem lehet megszüntetni, akkor a gyámhivatal nevelésbe veszi a kiskorút, azaz nevelőszülőnél vagy gyerekházban helyezi el.

20. eset: A bántalmazott nőt vonják felelősségre, mert hagyta magát bántalmazni a gyerekek előtt

A városi családok átmeneti otthonában súlyos bántalmazás miatt két gyermekével jelentkező nőt helyhiány miatt a gyermekek átmeneti otthonában tudják elhelyezni. Pár nap múlva az anyát elküldik, mondván, hogy a gyermekek átmeneti otthonában felnőtt nem lakhat, s mivel nincs megfelelő biztonságos lakhatása, a gyerekeket nem adják ki vele. Szerez alérletet. Ezt követően sem adják ki a gyerekeket, mondván, hogy azért, hogy hagyta, hogy az apa előttük verje őt, sőt, korábban egyszer már visszament a férjéhez, ő, az anya is bántalmazó. Később megtudja: ellene is eljárást indítottak kiskorú veszélyeztetése címén. A gyerekek a pszichiátria és a nevelőszülők között ingáznak.

Hogy mennyire vak a rendszer a családon belüli erőszak felnőtt áldozatainak kiszolgáltatott helyzetére, azt az alábbiakban idézett dokumentumok tökéletesen mutatják. Az első idézet részlet a vádiratból, a második írást ügyfelünk nyújtotta be a bírósághoz abban a perben, melynek másodrendű vádlottja ő maga volt. Az eljárás kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény tárgyában folyt, melynek elkövetésével azért vádolták meg az asszonyt, mert a gyerekek előtt szenvedte el férjétől a bántalmazásokat.

21. eset: A bántalmazott nőt vonják felelősségre, mert hagyta magát bántalmazni a gyerekek előtt

A vádirat:

„A szabadon lévő vádlottak 1992-ben házasodtak össze, két gyermekük Cs. és T. A házastársak kapcsolata 1999 táján megromlott, külön bankszámlát nyitottak, majd 2000 ... hónapban a férfi beadta a válópert.

A férfi, K. V. azt nehezményezte, hogy felesége mérlegképes könyvelői tanfolyamra járt, hogy munkahelyet találjon, s részben az anyagi helyzetük javuljon, részben nagyobb önbecsülésre tegyen szert. 2000. ... napján K. V. a fej többszörös nyílt sebt és a mellkas zúzódását okozó módon bántalmazta feleségét, akinek sérülései nyolc napon belül gyógyultak. 2001... hónapban a vádlottak megpróbálták a gyerekeik érdekében rendezni a kapcsolatukat, ez azonban csak időlegesen járt sikerrel, 2002-től ismét megromlott a kapcsolat a szülők között. Ettől kezdve a vádlottak naponta vitakoztak a gyerekekkel, a háztartással vagy a válással kapcsolatos dolgokon, a szóváltások veszekedéssé, azok tettelegességgé fajultak, K. V. több alkalommal bántalmazta feleségét, aki ilyenkor igyekezett védekezni. A vádlottak a veszekedések, sőt verekedések alkalmával sem voltak tekintettel arra, hogy gyerekeik ilyenkor jelen vannak. A viták többnyire úgy kezdődtek, hogy K.-né kifogásolta férje otthoni viselkedését, azt, hogy nem járult hozzá kellő mértékben a háztartási kiadásokhoz, vagy a gyerekek szükségleteihez, esetleg az anya által vásárolt ennivalót megeszi, míg K. V. a felesége általi szidalmazását sérelmezte, továbbá azt, hogy érzése szerint felesége jobban ragaszkodott lányukhoz, s a gyerekek közötti konfliktus esetén mindig a kisfiút hibáztatta. A feleség kifogásaira K. V. által adott válaszokból többnyire kölcsönös szidalmazás, majd az apa részéről gyakran tettelegesség lett.

2004... napján azért került sor rendőri intézkedésre, mert K. V. a kisfiát áthívta aludni a saját szobájába – a lakás használatát ekkor már megosztották – az anya azonban nem engedte át a kisfiút, ezért K. V. vádlott olyan erővel csapta be a szobaajtót, hogy annak üvegezett ajtaja betört. K.-né férje feldúlt állapotától megijedt, s rendőrt hívott. Ez alkalommal K. V. nem bántalmazta ugyan a feleségét, ő azonban a vádlott erőszakos megnyilvánulásai miatt ettől – joggal – tartott. A vita kiindulópontját az szolgáltatta, hogy K. V. a felesége és gyerekei által használt szobához vezető fűtőcsövet már megelőzőleg elvágta, így abban a szobában nem volt fűtés, az apa ezért a kisfiút akarta a meleg szobájába áthívni.

2005. február ... napján reggel K. V.-né szóvá tette, hogy férje megette az általa a gyerekeknek vásárolt élelmiszer egy részét. K. V. ezt kikérte magának, egyre hangosabban vitatkoztak, majd lökdösődni kezdtek, K. V. megszorította közben felesége kezét, majd hátulról kézzel fejbe ütötte K.-nét, aki a fotelba rogyott. K. V. ismét ütésre emelte a kezét, kisfiuk azonban ekkor szülei közé lépett, hogy édesanyja bántalmazását megakadályozza, így apja, K. V. ütése őt találta el. Az események alatt a kislány sikítva sírt, majd K.-né mérgében és a fájdalomtól is feltűzelve egy hólappal kiverte az udvar felől férje szobájának ablakait. [...]

A családot és a gyerekeket a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat már 2000 óta figyelemmel kísérte – ekkor K. V.-né kérésére –, s alapellátás keretében foglalkozott velük. 2004 őszén újabb jelzések érkeztek a szolgálathoz a szülők közötti családi botrányról, ezt követően szintén alapellátás keretében igyekeztek a családi konfliktusokat megoldani. 2005 ... havában már világossá vált, hogy a házaspár közötti kapcsolat annyira elmergesedett, hogy a szülők a mediációt, a családterápiát elutasították. A 2005. februári esetet követően a gyámhatóság a két kiskorú ideiglenes hatályú elhelyezéséről határozott, K. V.-né azonban a két gyermeket a G. városi Tüdőgyógyintézet gyermekosztályára asztma diagnózissal felvette, majd a gyermekekkel együtt pár nap múlva a Menedék Alapítvány átmeneti szállására költözött. Erre figyelemmel a gyámhatóság a kiskorúak ideiglenes hatályú elhelyezéséről szóló határozatot visszavonta. [...] Az anyaoththonból mindkét gyerek szeretne hazakerülni, azonban még mindig jobbnak érzik helyzetüket ott, mivel a szülők közötti konfliktusok traumatizáló élményének nincsenek kitéve. [...]

K. V.-né azzal, hogy férjével gyakori szóbeli konfliktusba keveredett, őt a gyerekek előtt gyakran és durván sértegette, K. V. azzal a magatartásával, hogy feleségét a gyerekek előtt többször tettleg bántalmazta, s mindkét szülő azzal, hogy hangos, durva veszekedéseik során nem voltak tekintettel a gyerekek jelenlétére, szülői kötelezettségét súlyosan megszegte, s ezzel a gyermekek értelmi és erkölcsi fejlődését veszélyeztették”...

A másodrendű vádlottként szereplő asszony beadványa a bírósághoz:

„A férjem kb. 1996 óta bántott szavakkal és tettlegesen is. 1996 és 2000 között ezek a bántalmazások még alkalmoszerűek voltak. A fő problémaforrás az volt, hogy én nagyon szerettem volna szép, kényelmes otthont és minél színvonalasabb életet a családnak, a gyerekeknek. Amikor szóvá tettem, hogy a férjem nem tett megfelelő erőfeszítéseket az életünk jobbá tétele érdekében, mindig bántalmazott.

1999 második felében, 2000. év elején vált pokollá az életünk. Ekkor kezdett kb. heti rendszerességgel bántalmazni. A kislány, Cs. szeretett volna szakkörökbe járni, minden érdekes tevékenységben részt venni az iskolában. Én ezt maximálisan támogattam. Az édesapa a gyereket több ízben felpofozta, durván beszélt vele, amikor kérte, hadd járjon valamilyen tanfolyamra stb. [...] A bántalmazásaim „oka” szintén az volt, hogy a gyerekeimnek mindent biztosítani szerettem volna és ő ettől elzárkózott. Ezért úgy döntöttem, segítséget kérek az illetékes gyámhatóságtól. Azt vártam, hogy megfegyelmek a férjemet, megmondják neki, hogy nincs joga bántalmazni engem és tájékoztatják őt az apai kötelességeiről. Ez a segítségkérés 2000. február... napján történt. A gyámhatóság jegyzőkönyvet is felvett. Ebben egyebek között elmondtam, hogy »a férjem rendszeresen megvert engem« (jkv. 2. oldal). Amikor a férjemet tájékoztatták erről a bejelentésemről és segítségkérésemről, úgy megvert, hogy kórházba kerültem, a Szent János kórház baleseti osztályára, súlyos szemöldökcsonttöréssel, amely kétheti kórházi kezelést igényelt. (Kérem, hogy az erre vonatkozó orvosi iratokat hivatalból szerezzék be.) A kórház hivatalból tett feljelentést a férjem ellen, de semmi sem történt. A gyámhatóság a bejelentésem és segítségkérésem kapcsán egy környezettanulmányt készített, ahol mindent rendben talált. Semmit nem kezdtek azzal az információval, hogy engem a férjem rendszeresen ver. Nem tájékoztattak arról, hogy mit tehetek, hová fordulhatok.

A férjem beadta a válókeresetet, mondván, hogy »van nálam jobb partner, akivel a hátralévő életét le szeretné élni...« A válóperben, amit 2000-ben indított, én beszámoltam a bíróságnak arról, hogy a férjem rendszeresen bántalmaz. A bíróság ezt jegyzőkönyvezte, de tanácsot nem kaptam arra, hogy mit tegyek. Én láttam, hogy nagyon elhúzódik az eljárás (annak ellenére, hogy a családon belüli erőszak ténye világos volt), s az életünkben változás nincs. Ezért úgy döntöttem, hogy a gyerekek érdekében is megpróbálok mindenben a férjem igényeihez igazodni, hogy ezzel elkerüljem a bántalmazásokat és a rendkívül feszült hangulatot. Mindenben alkalmazkodtam hozzá és az ő családjához, az anyagi terheket szinte kizárólag én viseltem. Azon igyekeztem, hogy a gyerekeim minél nyugodtabb háttérrel és minél több szabadidős tevékenységgel, szakkörökbe járva, kiegyensúlyozottan éljék az életüket a saját otthonukban. Ez a kislányom vonatkozásában sikerült is, a kislány nem találta a helyét az iskolában, illetve az otthoni feszültségek is bántották. Nem gondoltam menekülésre, mert féltem, hogy földönfutóvá válok a gyerekeimmel, és végképp összeomlik az életünk. Én az évek során végig a gyerekeimért harcoltam, az ő életüket akartam jobbá tenni. Megtapasztaltam mindkét válóperi eljárás során, hogy a válás nem jelent megoldást önmagában, hiszen az eljárások nagyon elhúzódnak, a férjem közben még agresszívebb és mérgesebb, segítséget pedig senki nem ad. Azt tapasztaltam az évek során, hogy minden hatóság, valamint a gyerekvédelem is, teljesen természetes állapotnak tekinti, hogy egy nőt rendszeresen bántalmaznak. Segítség pedig nincs. Még a jelen büntetőeljárás kezdetét követően is úgy tájékoztattott a gyámhatóság, hogy az apa engedélye nélkül nem hagyhatom el a gyerekekkel a közös otthont, nem költözhetek el. (Megjegyzem, egyébként is rendkívül méltánytalan és igazságtalan dolog, hogy a bántalmazott nőnek kell a gyerekeivel együtt menekülni a közös otthonból.)

Rendszeres bántalmazásaim egy részéről láttelepet csatolok bizonyítékképpen arról, hogy én ebben az ügyben nem elkövető, hanem áldozat/sértett vagyok ténylegesen.

B. R.-rel, a gyámhatóság által kijelölt családszolgáltató és gyermekjóléti szolgálati szakemberrel kb. havi rendszerességgel beszéltem, tanácsát, segítségét kértem a vádbeli időszakban. Elmondtam, hogy a férjem változatlanul üt-ve. Mindig azt mondta, hogy igyekezzek megegyezni a férjemmel. De vele lehetetlenség volt.

Úgy érzem, hogy az ellenem felhozott vádban nem vagyok bűnös. Én magam soha nem bántottam egyik gyerekemet sem, nagy szeretettel és törődéssel voltam irántuk. Az otthoni feszültségektől a lehetőségeim keretei között igyekeztem megvédeni őket. Én magam nem bűnelkövető, hanem áldozat voltam, a férjemtől elszenvedett rendszeres bántalmazások áldozata. Ezek során egyebek mellett fejszerűséget, kartörést, agyrázkódást, sebészeti beavatkozást igénylő ujszerűséget szenvedtem el. Mindezek ellenére nem omlottam össze, nem lettem szenvedélybeteg, nem hanyagoltam el a gyerekeimet, hanem ellenkezőleg: minden erőmmel azon voltam, hogy a feszültségeket hárítsam, és őket a fájdalomtól megmentssem.

A családon belüli erőszak felszámolásához segítséget kértem, de nem kaptam. A jelenlegi helyzetünk is azt bizonyítja, hogy az én bántalmazásom megszüntetése és bántalmazó férjem felelősségre vonása helyett nekünk kellett a gyerekekkel földönfutóvá válni, az én kemény munkámmal létrehozott otthonunkat elhagyni. Segítség helyett a gyermekeim kiemelésével, kvázi állami gondozásba vételével fenyegettek meg. Bántalmazott nőként gyakorlatilag két választásom volt: a reménytelenségbe, nincstelenségbe, otthontalanságba menekülni a gyerekeimmel, vagy az otthonunk megőrzése mellett a magam eszközeivel, folyamatos alkalmazkodással, félelemben, rettegve a bántalmazástól igyekezni a gyerekeimet megvédeni.

A gyermekeim ragaszkodnak hozzám, nagyon szeretjük egymást, amióta az otthonunkat elhagyni kényszerültünk, a nehézségek ellenére is jobb állapotba kerültek. A gyermekeket a családügyi bíróság ideiglenesen nálam helyezte el, nyilvánvalóan annak ismeretében, hogy szeretettel és gondoskodással veszem őket körül. Rendkívül méltánytalannak és igazságtalannak gondolom, hogy engem vádolnak kiskorú veszélyeztetésével. Erre figyelemmel kérem a velem szembeni vád elejtését, az eljárás megszüntetését. Arra a nem várt esetre, ha ez nem történne meg, kérem annak pontos megjelölését, hogy pontosan mit is kellett volna tennem az adott körülmények között, mi az a tevékenység, avagy mulasztás, amellyel szülői kötelezettségeimet megszegtem. Tudomásom szerint még pusztán veszélyeztetés miatt egyetlen szülő ellen sem emeltek vádat kiskorú veszélyeztetése miatt, ezért feltételezem, hogy abban áll a „bűnösségem”, hogy a bántalmazásaimnak a gyermekeim szemtanúi voltak. E cselekmény elkövetője azonban nem én voltam, hanem a férjem.

Jelenleg a gyermekeim intézményes érzelmi bántalmazása folyik a bíróságok által, mivel a családon belüli erőszak és a mi földönfutó létünk ellenére az eljárás rendkívül lassú a polgári perben. Reményünk sincs arra, hogy belátható időn belül kizárólagos lakáshasználatot kapunk, illetve más módon biztonságos és hosszútávú lakásmegoldáshoz jutunk. Ezúton kérem a T. Ügyészséget és Bíróságot, hogy ebben nekem és gyermekeimnek segíteni szíveskedjenek.

K. V.-né és gyermekei két és fél év után költözhetek vissza otthonukba, melyre kizárólagos lakáshasználati jogot kaptak, az asszonyt a bíróság három és fél év után, 2008 szeptemberében első fokon felmentette a vád alól, mely hamarosan jogerőre emelkedett.

A fent leírttal nagyfokú hasonlóságot mutat egy másik ügyünk is, melyben ügyfelünkkel szemben azért folyik garázdaság miatt büntetőeljárás, mert volt férje történetesen egy üzlethelyiségből őt kirugdosva, közterületen verte meg. Jogsegély-szolgálatunk történetében a legsúlyosabb esetben a bántalmazott nő jelenleg 1 éves szabadságvesztés büntetését tölti, melyet a másodfok enyhített négy év letöltendő börtönbüntetésről egy évre. Várjuk a köztársasági elnök döntését a kegyelmi kérelem ügyében.

Rendszeresen tapasztaljuk továbbá a bántalmazott nők valóságának figyelmen kívül hagyását azokban az esetekben, amikor az igazságszolgáltatás szervei irreális elvárásokat támasztanak az áldozatokkal szemben, olyan hipotéziseket állítanak fel, aminek a partnerkapcsolati erőszak áldozatai nem bírnak megfelelni, ezért megkérdőjeleződik a szavahihetőségük, végső soron elesnek az állami védelemtől. Így például foglalkoztunk olyan ügygel, amelyben a rendőrség amiatt nem járt el a feleségét és a nő velük együtt élő kislányát brutálisan bántalmazó férfival szemben, mert látták a nőt többször is az utcán egyedül sétálni, és úgy gondolták, elszökhett volna, ha valóban annyira elviselhetetlen lett volna az élete. Ráadásul – s ez különösen főben járó bűnnek számít a sajnálatosan hiányosan képzett szakemberek szemében – ez az asszony több ízben visszatért már a férjéhez, miután elköltözött tőle.

A segítő szakemberek képzetlenek

A segítő szakemberek gyakran értetlenül, nem egyszer sértetten állnak a jelenség előtt, hogy miután hosszasan foglalkoztak egy bántalmazott nővel, segítették lakhatásának, anyagi helyzetének rendezését, az mégis visszatért a bántalmazóhoz. Ennek okaival a NANE Egyesület korábban hivatkozott *Miért marad?* című kiadványa részletesen foglalkozik, itt csak megemlítjük, hogy a családon belüli erőszak természetrajzának, dinamikájának, a bántalmazó és a bántalmazott viselkedési jegyeinek ismerete alapvető fontosságú a segítő és a jogalkalmazást végző szakemberek számára.

Az ismerethiány az ügyek jelentős hányadában akadálya a hatékony jogvédelemnek, és hátrányos jogalkalmazási gyakorlat kialakulásához vezet. Így például a fent hivatkozott esetben az ügyészség nem volt hajlandó a távoltartás elrendelésének kezdeményezésére, a rendőrség pedig szavahihetetlennek bélyegezte a bántalmazott nőt, annak ellenére, hogy többször járt az illetékes áldozatvédelmi referensnél és az ügyével foglalkozó rendőrnőnél is, és tájékoztatta őket arról, hogy nem tud addig a férje ellen tanúvallomást tenni, illetve a feljelentésben írtakat elismerni, amíg a testi biztonságuk nem garantált.

Egy erőszakos közösülés elkövetésével gyanúsított férfit azért mentettek fel a vád alól, mert biztonsági kamerák felvétele tanúsította, hogy a nemi erőszak elkövetésének helyszíne felé haladva egy benzinkútnál megállt a taxi, amelyben elkövető és áldozat utazott, s a fiatal nő látszólag kényszer, erőszak és fenyegetés nélkül ki-, majd beszállt a kocsiába. A bíróság a látszatot fogadta el tényként, hiába mondta el a nő a tárgyaláson, hogy abban a hitben volt, hogy az őt később megerőszakoló férfi bérnyílkos és bárhol megtalálná őt.

Az ilyen és hasonló esetekben minden bizonnyal sokkal több bántalmazót elmarasztaló határozat születne, ha a jogalkalmazók ismernék és jogilag is relevánsnak ismernék el a traumás kötődés, a Stockholm-szindróma¹², avagy a komplex poszttraumás stressz-zavar (PTSD) jelenségét. Ugyanígy, ha a hatóságok tisztában lennének azzal, hogy a bántalmazottak egyszerre élnek meg ugyanattól az embertől a szerelmet, szeretetet, a félelmet és az erőszakot, s ezért szükségszerűen összezavarodnak, bénultak és tehetetlenek lesznek, nem bélyegeznék őket szeszélyesnek és határozatlannak, ami miatt nem érdemes velük foglalkozni. A jól képzett szakembernek tudnia kell, hogy a bántalmazó magatartás lényeges eleme, hogy ezt az összezavarodást, bizonytalanságot az elkövető tudatosan is kiváltja és erősíti üzeneteinek állandó változtatásával, illetve a másik személy énképének, biztonságérzetének rendszeres gyengítésével. A fenti tünetcsoportok elkerülésére nincsen más mód, mint a bántalmazó igen korai elhagyása – és már ez sem mindig veszélytelen –, ez azonban egyrészt egy olyan időszakra esik, amikor a kapcsolatban még jellemzően több a pozitív, mint a negatív elem, másrészt a bántalmazó magatartás korai felismerését számos társadalmi hagyomány, közösségi attitűd megnehezíti. Azt a nőt, aki a korai jelek alapján azonnal elhagyja partnerét, környezete gyakran hisztisnek, összeférhetetlennek bélyegzi: rendkívül elszántnak és tudatosnak kell lenni ahhoz, hogy ezzel a társadalmi (erkölcsi) elvárással valaki szembemenjen.

További példa a jogrendszernek a családon belül elszenvedett erőszak sajátosságaival kapcsolatos vakságára az az esetünk, melynek során nem sikerült büntetőeljárás keretében felelősségre vonni az elkövetőt sem személyi szabadság megsértése, sem kényszerítés miatt, mert a bántalmazó a magatartását nem fizikai kényszer, fenyegetés és/vagy erőszak által fejtette ki, hanem élettársát megfélemlítve. A rendőrség ügyfelünk feljelentését azzal az indokkal utasította el, hogy ezek a bűncselekmények csak akkor valósulnak meg, ha a terhelt fizikailag gátolja meg a sértettet a szabadságában, abban az esetben, ha ezt a hatást más módon, például lelki terror, megfélemlítés, fenyegetés útján éri el, az bűncselekményként nem értékelhető.

Annak illusztrálására, hogy a bántalmazottak valóságának figyelmen kívül hagyása továbbra is tudatos és szisztematikus jogalkotói és jogalkalmazói gyakorlat, jó példa a zaklatás mint bűncselekmény kodifikációjának folyamata. 2007. december 31-ig a zaklatást a magyar jog nem szabályozta, kizárólag a veszélyes fenyegetés szabálysértési tényállása volt alkalmazható a zaklatási cselekmények egy meglehetősen szűk körére.¹³ Mivel a családon belüli erőszak emberöléssel végződő eseteinek túlnyomó többségét zaklatás előzi meg, és mivel a zaklatás

¹² A tünetcsoportok egyik leírt jellemzője, hogy az áldozatok nem élnek a nyilvánvalónak látszó menekülési lehetőségekkel sem.

¹³ A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 2007. december 31-ig hatályos 151. §-a értelmében:

„151. § (1) Aki

a) más félelemléltetés céljából olyan bűncselekmény elkövetésével komolyan megfenyeget, amely a megfenyegetett személy vagy annak hozzátartozója élete, testi épsége vagy egészsége ellen irányul,

b) más félelemléltetés céljából a megfenyegetett személyre vagy annak hozzátartozójára vonatkozó, a becsület csorbitására alkalmas tény nagy nyilvánosság elé táráásával komolyan megfenyeget, elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.” Tapasztalataink szerint azonban még ezt a szabálysértési tényállást sem alkalmazták megfelelően.

gyakran rendkívül súlyos mértékben rontja az áldozat életminőséget, a nőszervezetek évek óta lobbiztak a zaklatás kriminalizációja érdekében. De míg korábban homályos ígéretnek legfeljebb arra nézve hangzottak el, hogy létrehoznak egy ilyen szabálysértési tényállást, 2007 őszén – közvetlenül azután, hogy több kormánypárti politikus ismeretlen eredetű fehér port tartalmazó borítékot kapott – megindult a büntető törvénykönyv módosítása, mely a zaklatás tényállást bűncselekményként ismerte volna el. A PATENT és a NANE Egyesület közös észrevételében juttatta el ajánlásait az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (IRM) kodifikációval foglalkozó szakértőikhez. A civil javaslatok célja az volt, hogy visszacsatolják az áldozatok valóságát a jogalkotási folyamatba, s így olyan jogszabály megalkotását segítsék elő, amely hatékonyan, a nők elleni erőszak áldozataira is ténylegesen alkalmazható módon bünteti a zaklatást. A nőszervezetek észrevételei a kívánt hatásnak pont az ellenkezőjét érték el: az Országgyűlés elé beterjesztett javaslat még kevésbé védte a partnerkapcsolati zaklatás áldozatainak érdekeit, mint a véleményezésre megküldött változat. Így többek közt a minősített esetek közül kikerült a hozzátartozó sérelmére elkövetett zaklatás és csak a volt házastárs, volt élettárs maradt kiemelten védett személy csoportként, noha nem létezik olyan statisztikai adat, mely alátámasztaná, hogy a volt partner fokozottabban ki van téve a zaklatás veszélyének, mint például a formálisan még el nem vált partner. Sőt, jogsegélyszolgálatunk tapasztalata szerint, a zaklatás szempontjából kiemelkedően veszélyes időszaknak inkább a válási szándék bejelentését követő periódus minősül, amikor a felek papíron még házastársak/élettársak. Utóbb, az új büntető törvénykönyvben korrigálták a hibát, de ki tudja, addig hány jogosult esett el a törvényi védelemtől.

Ugyanezt a forgatókönyv következett be a megelőző távoltartással kapcsolatban is. 2008-2009. folyamán számos javaslatot, beadványt, háttéranyagot nyújtottunk be a jogalkotó számára, hogy a bántalmazottak valós igényeire szabott jogszabály szülessen, továbbá a külföldön bevált gyakorlati tapasztalatokat becsatornázzuk a jogalkotási folyamatba. Javaslataink legtöbbször elvetésre került, egész addig, míg azok egy részét öt évvel később, 2014-ben, az Országos Bírósági Hivatal javaslataiként az Országgyűlés elfogadta.

Diszkrimináció

Diszkriminációt érzékelt valamennyi nő, aki családon belüli erőszak áldozataként fordult jogsegélyszolgálatunkhoz az elmúlt évek során. Ők ezt jobbra az eljáró jogalkalmazók elfogultságaként érzékelték, s szinte minden esetben próbálkoztak elfogultsági kifogás előterjesztésével, amit kivétel nélkül elutasítottak. Az elfogultság jogintézménye ugyanis azokat az eseteket szokta kiszűrni, amikor személyes ismeretség vagy más objektívnek tartott kizáró ok miatt a döntéshozó semlegessége, pártatlansága nem biztosított a konkrét ügy és a konkrét peres felek relációjában. Az elfogultsági kifogás elintézése során az eljáró bírónak kell elsőként nyilatkoznia arról, hogy elfogultnak tartja-e magát. Az elmúlt tíz évben nem találkoztunk olyan bíróval, aki erre igenlő választ adott. Természetesen azért nem vallják magukat elfogultnak, mert általában nem ismerik egyik felet sem korábban, nem állnak rokoni-ismerősi viszonyban velük. Ennek ellenére a nők elleni erőszak áldozatainak mégis

elfoglultnak élik meg a jogalkalmazásban résztvevők tevékenységét, s az megítélésünk szerint az alábbi okokra vezethető vissza.

Az eljárás során – speciális jogszabály és/vagy konkrét jogalkalmazási iránymutatás hiányában – fokozottan jutnak érvényre a döntéshozó személy előítéletei, szubjektív meggyőződése, vallási-erkölcsi hite, s ezek jellemző módon a patriarchális értékrendet képviselik, vagyis a férfiak többlethatalmát tartják fenn a többi családtaggal szemben. Az elfoglultság feltárásánál a jogalkalmazó szexizmusa vagy nőgyűlölete azonban nem képezi vizsgálat tárgyát. Másrészt ez az elfoglultság nem a konkrét jogalkalmazónak a konkrét felekkel szembeni hozzáállását tükrözi, hanem a rendszer elfoglultságának lecsapódása. A családon belüli erőszak strukturális erőszak: egyik oszlopa pedig éppen a jog, amely lehetővé teszi, hogy családi kapcsolaton belül a bántalmazók jogosítványt kapjanak az erőszak büntetlen elkövetésére. A jog a patriarchális értékrendet védi, így nem az egyes jogalkalmazók sajátossága, hogy a bántalmazottakat hátrányosan megkülönböztetik az eljárások során. A megkülönböztetés a rendszer fontos, az erőszak fenntartásához nélkülözhetetlen eleme. A diszkrimináció ma már nem annyira az írott jog terén jelenik meg, nem is nyílt megkülönböztetés formájában, hanem inkább a jogszabályi rendelkezések közvetett diszkriminatív hatásaként, vagy még inkább a jogalkalmazás során.

A magyar jogszabályok a nemek szempontjából semleges megfogalmazást használnak, ezért a diszkrimináció csak közvetve érvényesül. Például a korábban említett, a kapcsolattartás háttérnormájaként használt 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 33. § (8) bekezdése lehetővé teszi a gyámhivatal számára a szülői felügyeleti jog rendezése iránti per elindítását, valamint kötelezővé a kiskorú veszélyeztetése vagy kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása miatti feljelentés megtételét, ha a kapcsolattartásra kötelezett (amint jogsegélyszolgálatuk példái igazolják, az ilyen esetek¹⁴ elsősorú többségében az anya) figyelmeztetés, illetve bírság kiszabását követően is ellehetetleníti a kapcsolattartást, illetve a gyereket a különélő szülő „ellen neveli“. Ugyanilyen súlyos szankciót nem helyez kilátásba a rendelet sem akkor, ha a kapcsolattartásra jogosult szülő folyamatosan a másik szülő ellen hangolja a kiskorút, sem akkor, ha bármilyen egyéb módon él vissza kapcsolattartási jogával. Mint több közigazgatási és bírósági határozatból kiderült, a gondozó szülő (anya) felelős a kapcsolattartás meg-
hiúsulásáért akkor is, ha az apa bántalmazó magatartása miatt a gyerek nem hajlandó élni a láthatással. Ugyanakkor az apa (kapcsolattartásra jogosult szülő) felelőssége csupán addig terjed, hogy a láthatást jogszerűen – általában 48 órával korábban írásban – lemondja.

A családon belüli erőszak áldozatainak hátrányos megkülönböztetésével jár a gyerekvédelmi törvény azon előírása¹⁵, mely az általános szabály alól kivételt teremtvé, a kapcsolattartási ügyekben az ügyfél költségviselését határozza meg. Ezen felül a törvény arra is felhatalmazza a gyámhatóságot, hogy a kapcsolattartási ügyekben szakértő kirendelése esetén az ügyfelet a szakértő díjának megelőlegezésére kötelezze. Márpedig a pszichológus szakértő esetén a

¹⁴ Tapasztalatunk szerint ezt a szigort a gyermeket nevelő apával szemben, a külön élő anya kapcsolattartási jogának érvényesítése érdekében nemigen alkalmazzák.

¹⁵ 1997. évi XXXI. törvény 133/A. § (3) c) és (4)

40–120 ezer forint közötti összeg megfizetése megterhelő a bántalmazott nők számára, többek pedig e szabály miatt teljesen elesnek a közigazgatási eljárás igénybe vételének jogától.

Egy korábbi kutatás ismertetésében¹⁶ feltárt összefüggés, hogy a házasság felbontása és járulékai tárgyában folyó ún. ellenzétes családjogi perekben (ahol tehát a felek közt nincs megegyezés) nagyobb eséllyel helyezik el a gyereket annál a szülőnél, aki jogi képviselővel jár el. Ügyvédet megfizetni pedig általában a jobb anyagi viszonyok közt élő férfi tud. Ugyanez a kutatás oszlatja el azt az elterjedt tévhitet is, miszerint a bíróság „anyapárti”, vagyis válóperekben az esetek túlnyomó többségében a bíróság az anyáknak ítéli a gyerekeket. Az igazság ezzel szemben az, hogy csak a felek által önállóan létrehozott vagy elfogadott közös megegyezéssel záródó perekre jellemző, hogy az ügyek 90%-ában az anya kapja a gondozás, nevelés jogát, ahol nincs konszenzus, ott a bíróság pusztán 60–40% arányban dönt az anya javára.¹⁷ Ha ezt az adatot összevetjük a családon belüli erőszak felderítettségének rendkívül alacsony mértékével, miközben ismert, hogy a bántalmazók előszeretettel használják a gyerekelhelyezésre/szülői felügyeleti jog rendezésére irányuló pereket az anya elleni bántalmazás fenntartására, könnyen arra a következtetésre juthatunk, hogy ezen ellenzétes perek jelentős számában nagy valószínűséggel bántalmazás áll a háttérben, és még a 40%-os megítélés egy része is azt jelenti, hogy a gyermekeket bántalmazó szülőnek szolgáltatja ki a bíróság.

A nők elleni erőszak áldozatainak diszkriminációjához vezet továbbá az a tény, hogy a büntetőeljárásban a terhelti pozícióhoz kapcsolódó jogosítványok és garanciális elvek kidolgozott rendszerével a másik oldalon a sértett lényegesen kevésbé cizellált eljárásjogi helyzete áll szemben. Az eljárásban a bizonyítási teher a vádlót terheli, kétséget kizáróan nem bizonyított tény pedig nem értékelhető a terhelt terhére. Az erőszak elkövetőjét vádlottként nem terheli igazmondási kötelezettség akkor sem, ha vallomást tesz, míg a sértett nemcsak köteles igazat mondani, de hamis vád miatt a nyomozóhatóság elégtelen tevékenysége eredményeként is elmarasztható, ha „nem sikerült” az elkövető bűnösségét bebizonyítani az eljárásban. A jogalkalmazók – rendőrség, ügyészség, bíróság – gyakran a sértettől várják el a bizonyítékok beszerzését, és nem végzik el azokat a szükséges nyomozati cselekményeket, amelyeket idegenek közt elkövetett bűncselekmények esetén megtennének. A hatóságok hajlamosak azt gondolni, hogy a családon belüli erőszakos bűncselekmények bizonyítása rendkívüli nehézségekbe ütközik, hiszen eleve abból indulnak ki, hogy csupán a sértetti állítás áll szemben a terheltével, más bizonyíték nem áll rendelkezésre. A lehetséges bizonyítási eszközök közül legtöbbször az igazságügyi pszichológus által készített szakvéleményre támaszkodnak, amely az általában használt tesztek erre való alkalmatlansága, valamint az azt készítő pszichológusok előítéletessége miatt, illetve célzott képzésének hiányában nem alkalmas a családon belüli erőszak elkövetésének bizonyítására. A tanúk vallomása is többnyire az áldozatokra nézve kedvezőtlen eredménnyel zárul, mivel éppen az erőszak részeként a bántalmazónak lényegesen kiterjedtebb szociális hálója,

¹⁶ <http://nol.hu/archivum/archiv-424775-234864>

¹⁷ Reprezentatív kutatás e tárgyban tudomásunk szerint azóta nem született, de jogsegély-szolgálatunk tapasztalata szerint ez az arány még inkább kiegyenlítődhetett (sőt, megfordulhatott!) az elmúlt években.

szélesebb támogató közege van, mint a bántalmazottnak. Mindezek ellenére a külföldön bevált gyakorlat azt mutatja, hogy speciálisan képzett, felkészült jogalkalmazással a családon belül elkövetett bűncselekmények is ugyanolyan jól bizonyíthatóak, mint az idegenek közöttiek. Marginális kérdés, de a sértetteket súlyosan érinti, hogy míg a gyanúsított a büntetőeljárás valamennyi iratához térítésmentesen hozzáférhet, úgy a sértett iratbetekintési joga csak korlátozottan, s akkor is 100,-Ft/oldal ellenében érvényesül. Abban bízunk, hogy az áldozatvédelmi irányelv 2015. novemberi magyar jogba ültetése változást fog hozni ezen a téren, de egyelőre ennek jótékony hatását még nem tapasztaljuk munkánk során.

Végül diszkriminatív hatású a végrehajtható határozatok érvényesítése is: míg a bántalmazottak jellemzően önként teljesítenek, hiszen félnek a másik féltől, a bántalmazók inkább kívárlják a hatósági végrehajtást. Így sokszor a jogerős ítélet után még hónapok, évek telnek el, mire a bántalmazottak hozzájutnak a nekik megítélt jogosultságukhoz. Sok ügyünkben okozott problémát például a kényszerkijelentés megszűnése. Jelenleg, ha valakit egyszer a tulajdonos bejelent az ingatlanába, utóbb nem tudja visszavonni az engedélyt; lakcím fiktívvé nyilvánítása (lakcímrendezés) iránt csak akkor tud eljárást indítani, ha két tanúval bizonyítja, hogy az illető véglegesen elköltözött. Márpedig sok bántalmazónak esze ágában sincs önként kiköltözni.

Eddig azokat a tipikus eseteket ismertettük, ahol a jogi normák hátrányosabb helyzetet teremtenek a bántalmazottak számára a bántalmazókhoz képest. A következőkben olyan stratégiai eseteket mutatunk be, melyek rávilágítanak, hogy ugyanazon jogszabályok hol passzív, hol proaktív alkalmazása szintén odavezet, hogy a nők diszkriminációt szenvednek el jogérvényesítésük során a férfakkal szemben.

22. eset: A gyerekekkel a karján kísértált az otthonból

2006 novemberében Noémi gyermekelhelyezési pert indított, mivel rendezni szeretne volna akkor másfél éves kislánya sorsát. Ekkor került elő újból az apa, aki a gyerekekkel soha nem élt együtt, fél éve pedig egyáltalán nem is látogatta. Ettől az időponttól az apa minden héten egy alkalommal 6 órát tölthetett gyermekével az édesanya jelenlétében. Bár adódtak veszekedések, az apa ötletét, hogy kezdjék újra kapcsolatukat, Noémi elfogadta, odaköltöztek a férfához, a pert megszüntették. Innentől kezdve azonban az apa ismét elkezdte gyakorolni a lelki erőszak különböző formáit, ugyanúgy, mint a gyerek születése előtt. Az anya egyre jobban félt az apától, aki ugyan fizikailag nem bántotta, de érzelmileg terrorizálta, lekurvázta, örültnek nevezte és nem engedte, hogy kislányukkal oda menjen, ahova akar. Folyamatosan azzal fenyegette Noémit, hogy elveszi tőle a kislányt. Az apa azzal is megzsarolta a nőt, hogy csak abban az esetben lakhat tovább együtt a kislányával, ha ideg-gyógyintézetben kezelteti magát. Mivel Noémi rettegett attól, hogy elveszíti kislányát, megígérte, hogy minden úgy lesz, ahogy az apa akarja, annak ellenére, hogy semmilyen betegsége nem volt. Az apa egy hét alatt elintézte, hogy az egyik szanatóriumba meglegyen a beutaló, ami alapján bent tartják az anyát kezelésen. Ezek után minden nap Noémi reggel elindult az állítólagos kezelésekre, amelyekről titokban írásban úgy nyilatkozott, hogy nem kívánja azokat igénybe venni. Míg az apa azt hitte, hogy az anyát kezelik, ő elment a kerületi gyermekjóléti szolgálatához, ahol elmondta, hogy az apa lelkiileg terrorizálja őt és kábítószertfüggő. A családgondozó annyit felelt erre, hogy kérje meg az apát, hogy ne a

lakásban szívjon. Az anya elment a rendőrségre, ahol bejelentést tett az apa ellen, és kérte a rendőrség segítségét, hogy kislányával anyaotthonba mehessen. Kapott egy listát anyaotthonok elérhetőségeivel, ami alapján talált egy helyet, ahol fogadni tudták őket. Az anyaotthonban az előzetes személyes beszélgetés alkalmával elmondta, hogy az apa lelkiileg terrorizálja őt és kábítószerfüggő. Nincs saját kulcsa a lakáshoz, így csak az apa engedélyével hagyhatja el az ingatlant a kislányával együtt, és az apa már többször megfenyegette, hogy megüti, ha nem azt csinálja, amit ő mond. Az anyaotthon adott az anyának egy befogadó nyilatkozatot, s kérte a rendőrség segítségét a szökésben. A rendőrségen azt mondták, hogy mivel a kicsi nincs elhelyezve, ezért a menekülésükhöz nem tudnak segítséget nyújtani. Pár nap múlva, amikor a férfi leküldte Noémit bevásárolni és a gyereket megsétáltatni, a nő sikeresen elért az anyaotthonba.

Kb. egy hónapot voltak az anyaotthonban, ez idő alatt Noémi újra elindította a gyermek-elhelyezési pert. Az apa közben kiderítette, hogy hol tartózkodnak, ezért az anyaotthon munkatársai azt javasolták Noéminek, biztosítsa a kapcsolattartást az intézményben, mert ott vannak biztonságban. 2007 januárjában az apa, nem sokkal érkezését követően, karján a kislányával közölte, hogy azonnal távozik a gyerekekkel együtt. Az anyaotthon szakemberei kihívták a rendőrséget, akik, miután beszéltek a kerületi gyámhivatallal és a bírósággal, tájékoztatták a jelenlévőket, hogy mivel a kislány nincs elhelyezve, az apa magával viheti. A rendőrök az apát, karján a kislányával, kikísérték az anyaotthonból.

A sokkos anya az anyaotthon pszichológusával elment a kerületi rendőrségre feljelentést tenni, majd a bíróságon beadta a soron kívüli ideiglenes elhelyezés iránti kérelmét. Noémi innentől kezdve nap mint nap hívta az apát, aki közölte vele, hogy esze ágában sincs visszaadni a kislányt, és mivel szerinte az anya nem beszámítható, nem is találkozhat vele. Az anya rohangu egy gyámhivataltól a másikig, a gyermekvédelmi osztályra, a gyermekjóléti szolgálatához. Mindenhol azzal fogadták, hogy megkérdezték tőle, tényleg kezelésre jár-e. Az apa mindenkivel igyekezett elhitetni, hogy az anya idegbeteg, és a gyerek nem lenne biztonságban mellette. Az eljáró rendőr támogatásáról biztosította Noémit, mégis, mivel a lelki sebekről nem készülhetett látélet, nem indított nyomozást az apa ellen személyi szabadság megsértése miatt.

A bíróság az első tárgyalást május végére tűzte ki. Az anya abban bízott, hogy végre visszakaphatja a kislányát, akit akkor már négy hónapja nem láthatott. A bíróság csak annyit határozott, hogy a két szülő peren kívül rendezze a kapcsolattartást. Nagy nehézségek árán végül abban sikerült egyezségre jutni, hogy az anya heti egy órát találkozhatott a kislányával a kerületi gyermekjóléti szolgálatnál. Az első találkozásig fél év telt el, anélkül, hogy bárki is segített volna az anyának és a kislányának.

Mindeközben büntetőeljárás indult az apa ellen kábítószerrel történő visszaélés miatt, ezért 6 hónapos elterelésen vett részt, erre az időre pártfogó felügyelőt rendeltek ki mellé. A férfi erre megvádolta Noémit is kábítószerfogyasztással, de az ő tesztje negatív lett. A bíróság ennek hatására sem döntött a gyerek ideiglenes elhelyezéséről, csupán annyit tett, hogy a második tárgyaláson elrendelte az igazságügyi pszichológusi vizsgálatot, amelyet az októberi tárgyaláson visszavont, mert először a tanúkat akarta meghallgatni.

A nő orvosi papírjainak a különböző hatóságok előtti illetéktelen felhasználása miatt végül a rendőrség – két évvel a feljelentést követően – különleges személyes adattal való visszaélés elkövetése tárgyában a férfi ellen vádemelési javaslattal továbbította az ügyet az ügyészség felé.

Eltelt egy év, lefolyt négy tárgyalás. A gyermekjóléti szolgálat már úgy gondolta, hogy a kapcsolattartásról szóló végzés, amely az anyának heti egy órát engedélyezett náluk, nem végrehajtható, mivel a bíróság erről előzetesen nem kérdezte meg őket. Álláspontjuk szerint ezért az apa nem kötelezhető arra, hogy elhozza a kislányt a kapcsolattartásra. Hamarosan Noémit kezdték hibáztatni, amiért nem fogadja el az apa feltételét, hogy csak a gyermekjóléti szolgálat munkatársainak jelenlétében járul hozzá az anyai láthatás lebonyolításához. A férfi ezt azzal indokolta, tart tőle, hogy Noémi elrabolja a gyereket, hisz a kislány még nincs elhelyezve. Így, annak ellenére, hogy a gyámhivatal viszont pénzbírságot szabott ki az apára a kapcsolattartás akadályozása miatt, a nő általában 1–2 havonta találkozott csak gyermekével. A gyámhivatal továbbá kezdeményezte a kislány védelembe vételét, melyet a gyermekjóléti szolgálat nem látott indokoltnak, mivel szerintük a kapcsolattartásról szóló végzés nem végrehajtható. A következő tárgyaláson a bíró meghallgatta az apa tanúit, azonban nem idéztette be az anya tanúit, annak ellenére, hogy fél évvel korábban végül azért nem rendelte el az igazságügyi szakértői vizsgálatot, mert a tanúkat akarta előbb meghallgatni. Az anyának csak azokat a tanúit hallgatta meg, akiket az anya saját kezdeményezésére magával vitt a tárgyalásra. A bíró bekérte az apa által megjelölt hivatalos helyektől az összes iratot, míg az anya által megjelölt iratokat nem kérte be. Igazságügyi pszichológus vagy elmeorvos szakértő kirendelésére nem került sor.

Mivel az anya megelégedte, hogy hosszú hónapok óta arra vár, hogy végre valamelyik hivatalos helyen segítsen valaki, ő maga tett feljelentést kislánya apja ellen kiskorú veszélyeztetése miatt. Ennek ellenére nem került sor büntetőeljárás indítására, ehelyett a rendőrkapitányság 2008 októberében hozott végzésében közigazgatási eljárás megindítását rendelte el, majd ugyanazon a napon az eljárást befejező végzés született. Az indoklás szerint az apa által kifejtett tevékenység nem meríti ki a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény törvényi tényállását, mivel a férfi nem veszélyezteteti a gondozása alatt álló gyermek testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését.

A hetedik tárgyalás alkalmával a bíró az anyának tartásdíj-fizetési kötelezettséget írt elő.

A nyolcadik, 2008 decemberében megtartott tárgyaláson, 23 hónappal a gyerek önkényes elvitelét követően és 5 hónappal azután, hogy az anya utoljára láthatta kislányát, a bíró még mindig nem helyezte el ideiglenesen a kislányt és azt sem segítette elő, hogy megvalósulhasson a kapcsolattartás.

23. eset: Az anyai kapcsolattartás korlátozása

A kisfiú 2007 márciusában született. Az anyának egy előző kapcsolatból már volt egy akkor hat éves lánygyermkeke. A férfi kezdettől fogva durva volt, érzelmileg, fizikailag és szexuálisan is bántalmazta a nőt. A kislánnyal szemben is előfordult, hogy durván lépett fel, csúnyán, gormában, ijesztően beszélt, kiabált, fenyegette a nőt, a gyerekek előtt is.

2009 áprilisában a nő egy nagyobb verést követően úgy döntött, hogy elmenekül saját önkormányzati lakásából, de az apa a kislányt nem engedte: azt mondta a nőnek, megöli, ha el meri vinni. A bántalmazott nő ezt a fenyegetést – jó okkal – komolyan vette. Bement a kerületi családsegítő és gyermekjóléti szolgálatához, ott közölték vele, hogy kizárólag a holmijainak az elhozatalában tudnak segíteni neki, de abban, hogy a gyereket is magával vigye, nem. Fölmentek vele a lakásába, megnézték a gyereket, beszéltek az apával. Kész tényként kezelték, hogy az anya önként, felelőtlenül otthagya a gyermeket, és a családgondozó ott helyben, egy papíron, kézírással készített egy láthatási rendet: szerdán és szombaton 2-2 órára találkozhat az anya a két éves gyermekével a lakással szemközti McDonalds parkolójában, az apa jelenlétében.

Az anya pár hetes krízis-ellátást követően kislányával családok átmeneti otthonába került. Az első otthonban elégedetlenek voltak vele, kedvezőtlen jellemzést adtak róla (visszahúzódnak, mogorvának neveztek). A második helyen jól beilleszkedett, az eredeti családgondozója által kezdeményezett, a kislány védelembe vételét célzó eljárást az itt illetékes kerületi gyámhivatal megszüntette, mert az anya jól nevelte a gyermeket, az anyaothoni jellemzés is kedvező volt.

A kislány elhelyezését tárgyaló perben sem a kislány igazságügyi pszichológus előtt tett nyilatkozata, sem az anya beszámolója alapján nem ismerték el a bántalmazás tényét, még azt sem firtatták, vajon miért menekült az asszony kislányával saját önkormányzati lakásából évekre anyaothonba. Az akkor még bölcsődés kislány igazságügyi pszichológusi vizsgálatának eredményét, amely szerint a gyerek egyértelműen az anyjához és nem az apjához kötődik, figyelmen kívül hagyták. A döntést – a kislány apánál történő elhelyezését – kizárólag az eredeti családgondozó negatív véleményére és arra a megfontolásra alapozták, hogy az apa biztosítja a folyamatos és változatlan környezetet a gyermek számára (vagyis az anya lakását, ahonnan ő a bántalmazással elüldözte a kislány anyját és testvérét).

24. eset: Kapcsolattartás során az apa bántalmazta a gyereket, tehát az anya ellen indult eljárás

Anna a férjétől közös kisfiuk 9 hónapos korában költözött el, válásukat 2003-ban mondták ki. A válásra azért került sor, mert a férfi az erőszak lelki és testi formáit rendszeresen gyakorolta az asszonnyal szemben, utoljára – kihasználva, hogy feleségén lógott hordozóban kisbabájuk, s ezért nem tudta védeni magát – súlyos sérüléseket okozva bántalmazta. Anna volt férje jegyző egy vidéki kisvárosban. A válóperben a bíróság olyan módon rendezte a kapcsolattartás kérdését, hogy a gyereket két éves koráig édesanyja jelenlétében látogathatta az apa, azt követően kéthetente péntek estétől vasárnap estig elvihette. Mivel a kezdeti láthatások javarészt a nő további zaklatásával jártak, Anna úgy döntött, hogy fiát már másfél éves korában odaadja elvitelre a másik szülőnek. Azonban mikor a kislány már elég nagy volt, rémisztő történeteket kezdett mesélni az apjával töltött időszakokról. Beszámolt róla, hogy a férfi rendszeresen verte őt, jéghideg vízbe ültette a fürdőkádba, majd dühében, hogy a gyerek még nem szobatiszta, a széklappal teli pelenkába nyomta a fejét. Anna 2005-től folyamatosan jelezte az apa tettleges bántalmazásait, a gyermek fizikai kényszerítését és lelki megfélemlítését az illetékes szerveknek, így a gyámhivataloknak, gyermekjóléti központnak, rendőrségnek, ügyészségnek, bíróságnak, ennek ellenére érdemi intézkedés az ügyben egyszer sem történt. Végül pert indított a kapcsolattartás újraszabályozása tárgyában, az elvett jogának megszüntetése érdekében. Az

egyik tárgyalás alkalmával a bíróság – az anya veszélyeztetett terhessége miatt igazolt távollétében – az apa kérésének helyt adva egy, a kisleány lakóhelyétől eltérő, de az apa munkahelyével szomszédos város rendőrségét nevezte meg a kapcsolattartás átadás-átvételének helyszínéül.

Miután megszületett Anna második házasságából származó gyermeke, a nő jelezte mind az apa, mind a gyámhivatal felé, hogy fizikailag kivitelezhetetlen számára a kisleány átadása a távoli helyszínen. Jogosítványa nem lévén az utazás 7–8 órát igénybe vevő, négyszeri átszállással járó vonatutat jelentett, mely az újszülött mellett már nem volt megoldható. Felajánlotta a férfinak, hogy a kisleányt második férje kocsiával elvinné a kapcsolattartás helyszínére, de az apa ragaszkodott hozzá, hogy a gyermeket – az ítéletben foglaltak szerint – Anna adja át. A nő próbált alternatív megoldásokat keresni, de volt férje a leveleire nem válaszolt, a hatósági közvetítést elutasította. Az apa nem vette tudomásul, hogy a kapcsolattartás ítélet szerinti lebonyolítása az anya számára fizikailag lehetetlen volt, azzal mindkét gyermekét veszélyeztette volna. Ezt a tényt nyilvánvalóan belátta a kapcsolattartás újraszabályozása tárgyában eljáró másodfokú bíróság, mely 2008 januárjában hozott jogerős ítéletében a gyermek átadásának helyszínéül megjelölt városi rendőrséget törölte, s helyette a gyermek mindenkori tartózkodási helyét határozta meg. Indoklásában leszögezte, hogy a kapcsolattartás jogával élő szülő kötelezettsége, hogy a gyermekért a szokásos tartózkodási helyére elmenjen és oda a gyermeket vissza is vigye, arra a nevelő szülő nem kötelezhető. E döntés ellenére a gyámhivatal az anyát két ízben bírsággal sújtotta, amiért kisleánya születése idején két alkalommal nem biztosította a kapcsolattartás megvalósulását. A bíróságot megállapító határozatok 14 hónappal az elmaradt láthatási alkalmak után születtek. Az apa felszólította továbbá az illetékes gyámhivatalt, hogy tegye meg feljelentését Anna ellen kiskorú veszélyeztetése tárgyában, de a gyámhivatal vezetője ennek nem tett eleget. Felettes szervként a regionális közigazgatási hivatal az apa kérelmére állásfoglalást adott ki, mely kimondja, hogy a bírság kiszabását követően a gyámhivatalnak nincs mérlegelési joga, hanem a kormányrendeletből fakadó automatikus kötelessége a büntetőeljárás megindítása. Így 2008 tavaszán megindult a nyomozás Anna ellen kiskorú veszélyeztetése miatt, melyet elrendelését követően három alkalommal hosszabbított meg a megyei főügyészség. A „rabosítás” megtörtént, Anna édesanyja, nagymamája, nagybátyja tanúkénti kihallgatására sor került. A rokonok idézést nem kaptak, ehelyett előzetes értesítés nélkül egy reggel megjelent házuk előtt egy rendőrautó, s a rendőrök elővezették őket a kihallgatásra.

Anna panaszt nyújtott be az állampolgári jogok országgyűlési biztosa felé, továbbá törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezett az ügyészségnél. Az ombudsman megállapította a jogsértést, hisz bírság kiszabására legfeljebb egy éven belül kerülhet sor, így a jövőre nézve eltiltotta a gyámhatóságot hasonló intézkedéstől. A már kiszabott pénzbírság tekintetében nem intézkedett. Az ügyészség a gyámhatóság eljárásában nem talált jogsértésre utaló nyomot.

3. IGAZSÁGÜGYI PSZICHOLÓGUS SZAKÉRTŐK

A jogsegélyszolgálatnál jelentkező akár felnőtt, akár gyerek sérelmére elkövetett valamennyi szexuális erőszakos esetben az elsődleges „bizonyítási” eszköz az igazságügyi pszichológusi szakvélemény volt. Az igazságügyi pszichológusok működését azonban a legtöbb hozzánk fordult ügyfél esetében kifejezetten kártékonynak találtuk, ezért a stratégiai eljárások keretében erre a problémára is kerestük a megoldási lehetőségeket.

Egy pszichológusszakértő ellen például az igazságügyi szakértői kamara előtt etikai eljárást kezdeményeztünk. Az elsőfokú etikai tanács panaszunknak helyt adva 80 ezer forint pénzbüntetést szabott ki a szakértőre, mely határozat ellen fellebbezéssel éltünk, és kértük a pszichológusnak a szakértői kamarából történő kizárását is. A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara az elsőfokú eljárásban több jogsértő formai elemet talált (az etikai bizottság tagjainak száma, a jegyzőkönyvezés módja, a vizsgálóbiztos jelentésének figyelmen kívül hagyása stb.), ezek miatt az elsőfokú határozatot hatályon kívül helyezte és új eljárás lefolytatását rendelte el. A megismételt eljárásban a panaszolt szakértő felelősségét ismétleten megállapították, azonban a pénzbüntetést megrovásra mérsékeltek, az indoklás szerint azért, „mert egy szakmailag tapasztalt, több évtizede működő szakértőről van szó, akivel szemben ezidáig panasz nem merült fel”. Bár a tanács szerint a panaszt egyértelműen bizonyítani nem lehetett, ugyanakkor az abban foglaltakat nagyban valószínűsíti, hogy bizonyítékként becsatoltuk a jogsegélyszolgálat három másik ügyfelének ugyanezen szakértővel kapcsolatos, hasonló kifogásait. Ezek az észrevételek elévülés miatt panaszként nem kerültek elbírálásra, ugyanakkor bizonyítékként elfogadhatóak voltak. (Az eljárási szabályzat értelmében „nem indítható etikai eljárás, ha azt az eljárás kezdeményezésére jogosult az etikai vétségnek a tudomására jutásától számított hat hónap alatt nem kezdeményezi, vagy a cselekmény befejezése óta két év eltelt”). A tanács döntése ellen ismét súlyosbítástért fellebbeztünk, azt azonban érdemben nem tárgyalták, 2009 januárjában eljárási hibákra hivatkozva az elsőfokú bizottságot az eljárás újbóli lefolytatására kötelezték. Az eljárást addig ismételtették meg, míg a szakértőt végül felmentették, a panaszt pedig elutasították.

Az igazságügyi pszichológus szakértőkkel szembeni fellépés egy másik lehetőségét a büntetőeljárás indításában látjuk. A projektidőszak alatt ezért feljelentést tettünk egy szakértő ellen hamis tanúzás és közokirat-hamisítás tárgyában.

A kifogásolt szakvélemény tartalmazta a felvett Szondi- és Rorschach-tesztek eredményeként megjelent mutatókat, melyeket megvizsgáltattunk három különböző pszichológussal. A felkért pszichológusok elemzéséből kiderült, hogy a tesztek eredményeként kapott mutatók (vagyis a lelet) és azok szöveges értelmezése, valamint az ebből levont szakértői vélemény nincsenek egymással összhangban, így a vélemény valótlán, a teszteredménnyel alá nem támasztható tényeket állít. A feljelentésben arra hivatkoztunk, hogy a két felvett

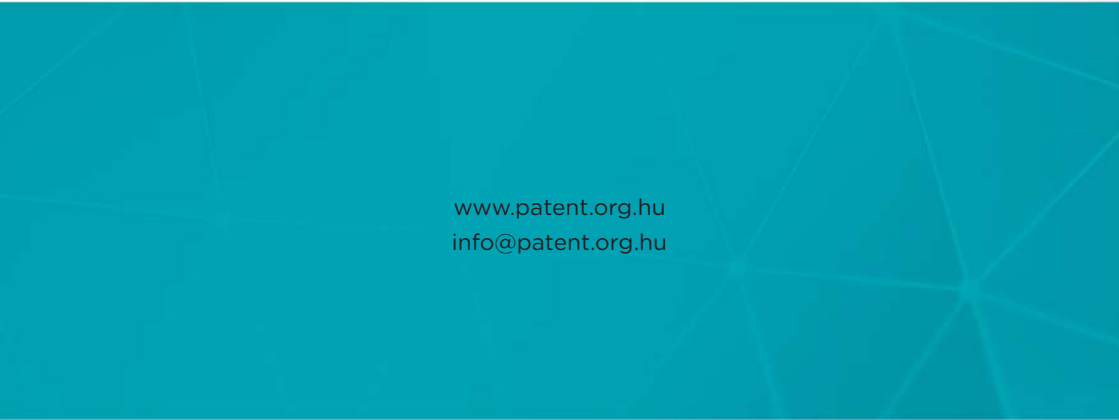
tesztben kimutatott eredmények olyan tényszerű mutatók, melyek a tesztek saját felhasználási útmutatója szerint is csak egyféleképpen értelmezhetők, nem adnak teret az azt felvevő pszichológus szubjektivitásának, vagyis a számonkérés objektív alapon lehetséges. Az ügyben eljáró Budapesti Nyomozó Ügyészség a feljelentésben leírt cselekményt ugyan alkalmasnak találta a büntető törvénykönyv (régi Btk.) 238. § (2) bekezdésének a) pontjába ütköző és az (5) bekezdés szerint minősülő polgári ügyben elkövetett hamis tanúzás büntettének gyanújára, ugyanakkor a feljelentést elutasította. Erre azért került sor, mert a Btk. 240. § (hatályos törvény 274. §) szerint hamis tanúzás miatt mindaddig, amíg az az ügy, amelyben a hamis tanúzást elkövették (alapügy) nem fejeződik be, büntetőeljárás csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése alapján indítható. S bár az ügyészség elküldte határozatát a válóperben eljáró bíróság számára, az nem kívánt élni e lehetőséggel, a feljelentés megtételére pedig sem az eljáró bíró, sem a bíróság elnöke nem kötelezhető. A közokirat-hamisítást az ügyészség nem vizsgálja.

4. ÖSSZEGZÉS

A családon belüli, illetve párkapcsolati erőszak fenntartásának hazánkban egyik fontos biztosítója maga a jogrend. A határozott erkölcsi állásfoglalás az állam részéről – hogy az erőszak családon belül is elfogadhatatlan – szisztematikusan elmarad, az elkövetőket rendre nem vonják felelősségre az erőszak miatt, s az áldozatokat nem védik meg. Igaz, a csalódott áldozatok hajlamosak a rosszul megválasztott ügyvéd, vagy lefizetett jogalkalmazó kontójára írni a fiaskót, mi azonban tudjuk, s a tanulmányban ismertetett jellegzetességek reményeink szerint egyértelműen igazolják is, hogy itt rendszerhibával állunk szemben. Megfelelő felkészültség és a tények ismerete nélkül, a nálunk szerencsésebb országokban kifejlesztett és sikerrel alkalmazott módszerek és eljárások ismeretének és használatának hiányában a jogalkalmazó szinte szükségszerűen az áldozatot hibáztatja, előítéletei foglya marad, és óhatatlanul részesévé válik a bántalmazás fenntartásának.

A jogi diszfunkció kiküszöbölésére a leggyorsabb és leghatékonyabb megoldás első lépése egy önálló, a nők elleni párkapcsolati erőszakot átfogóan szabályozó törvény megalkotása lenne. Ennek egyik alternatívája az Európa Tanács Isztambuli Egyezménynek ratifikációja, mely szintén évek óta – különböző mondvacsinált indokokra hivatkozva – halasztódik, annak ellenére, hogy a családon belüli erőszak testi és szexuális formái évente mintegy 200 ezer nőt és a hozzájuk tartozó gyermekeket érintik, és hogy a jelenlegi jogrendszer szemmel láthatólag nem tud mit kezdeni vele.

A speciális jogi szabályozás hiányában és a jogalkalmazók megfelelő felkészítése, folyamatos képzése nélkül nincs esély arra, hogy számottevő változás álljon be a nők és gyerekek elleni családon belüli erőszakkal szembeni küzdelem terén. Addig is azonban, míg a jogalkotó megteszi ezt a lépést, a jogalkalmazónak is van lehetősége az áldozatok igazságszolgáltatásba vetett hitének visszaállítására: kezdetnek például azzal, hogy megfordítja a megközelítést, és nem azt feltételezi az áldozatról – minden ésszerű és tényszerű érv és adat ellenére –, hogy hazudik, hanem abból indul ki, hogy igazat mond.

A teal-colored horizontal band with a faint, light-colored geometric pattern of interconnected lines and triangles.

www.patent.org.hu
info@patent.org.hu